

de Strandloper

48e jaargang • nummer 4 september 2016

50

1966-2016

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Jos Zonneveld

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

J. Eisenga (Jaap) voorzitter, Bremkant 46, 2203 NG Noordwijk voorzitter@strandloper.nl
G.C.H.A. Hageman (George), secretaris, Van Struykstraat 27, 2203HC Noordwijk 071-3617510
secretaris@strandloper.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk penningmeester@strandloper.nl
A. Swanen (Anneke), Waterkers 69, 2231 DN Rijnsburg a.swanen@a.swanen@ziggo.nl
S. van der Meij (Sam), Voorhousterweg 75a, 2231 ND Rijnsburg spardrop@gmail.com
A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Albert Plesmanlaan 22, 2171RE Sassenheim annetdewilligen@live.nl
P. Sonius (Petra) p.sonius@gmail.com

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

Ledenadministratie

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk
penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Oplage: 600 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Bezorging: Jan Jacobs, Prins Bernardstraat 7, 2202 LD Noordwijk, Telefoon: 0624400707

jan-jacobs@ziggo.nl

Homepage vereniging: <http://www.strandloper.nl>

Het laatst verschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

Druk: Multicopy, Katwijk

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 48e jaargang nummer 5: 14 november 2016

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: foto Jos Zonneveld	pag. 1
Activiteitenagenda, George Hageman	pag. 4
Bestuursmededelingen, George Hageman, Jaap Eisenga	pag. 8
Cursus, "Vogels in de winter en Vogeltrek" 2016, Dineke Kistemaker	pag. 11
Najaarslezing vereniging "De Oude Dorpskern", Lezing over Jan Verwey, Jelle van Dijk	pag. 12
Bempton Cliffs – Zeevogels van dichtbij, George Hageman	pag. 14
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, Jelle van Dijk	pag. 17
• Matthias Depoorter 2015. <i>Vliegwerk, vogels in de kunst.</i>	
• Eef Arnolds & Ad van den Berg 2013. <i>Beknopte standaardlijst van Nederlandse paddenstoelen 2013.</i>	
• Eef Arnolds & Mirjam Veerkamp 2008. <i>Basisrapport Rode Lijst Paddenstoelen.</i>	
Het strandreservaat Noordvoort, Leo Schaap	pag. 18
Een goed jaar voor bremrapen, Jelle van Dijk	pag. 22
Spanje 2016 – Nerja en Malaga, Rob de Mooij	pag. 26
Vogels Rondom Het Huis met Achilles Cools, Kees Heij En Koos Dijksterhuis In Het Cultuurcafé	pag. 28
Waarnemingen april, mei en juni 2016, Peter Spierenburg	pag. 29

Bij de voorplaat

IJsvogel

Foto: Jos Zonneveld

De IJsvogel heeft niets met ijs, maar wel met water. Dat water moet wel helder zijn, want de IJsvogel moet de visjes kunnen zien. Zijn ogen hebben geen last van de schittering op het water. Handig bij het lokaliseren van visjes in een slootje, maar dodelijk als de schittering op een ruit (kassen!) niet wordt opgemerkt.

In ons land blijven IJsvogels overwinteren zoals langs de kanalen in de AW-duinen waar deze foto is gemaakt. Dichter bij huis kun je terecht bij de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst en langs de waterpartij van het Zwarte Pad in Katwijk. Strengere winters maken veel slachtoffers omdat IJsvogels afhankelijk zijn van open water. Na de bizarre winter van 1963 waren er nog maar tien paartjes over. Omdat er twee tot drie legsels groot gebracht kunnen worden, kan de stand zich vrij snel herstellen. In 1974 en 1975 broedde een paartje op landgoed Offem. De februariwinter van 1976 hakte er weer stevig in. Dit leidde er toe dat in de periode 1976-1989 maar driemaal een IJsvogel bij Noordwijk werd gezien!

Na de laatste Elfstedentocht (1997) is het aantal IJsvogels flink toegenomen. Dat merkten we hier aanvankelijk alleen aan de flinke groei van het aantal waarnemingen in het winterhalfjaar. Met ingang van 2005 broedt deze soort ook weer in onze regio (Offem, Berghstichting, Sint Bavo, Keukenhof).

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda

Inloopochtenden

Zaterdag 1 oktober 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 5 november 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 3 december 10.00 – 12.00 uur

Jeugdactiviteiten

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mail adres: jeugdnatuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groepsgrootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf!

De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 in Noordwijk.

Op zoek naar zeediertjes

Zaterdag 17 september 2016

Tijd: 10.00 – 11.30 uur

Verzamelaarsplaats: Kon. Wilhelminaboulevard thv de vuurtoren

Wij gaan op zoek naar zeediertjes: garnalen, visjes,

heremietkreeftjes enz.

De bedoeling is dat jullie een garnalennetje meenemen en zelf gaan vissen. Deze keer gaat Mieke Bon mee: zij laat zien hoe er gevestigd kan worden met een kornet/sleepnet. Vangt zij iets anders dan jullie? Wij gaan het zien! Kijk naar het weer of je je laarzen aandoet of je korte broek. Voor emmers en reservenetjes wordt gezorgd.

Foto: Annet de Willegen

Paddenstoelenexcursie

Zaterdag 1 oktober 2016

Tijd: 10.00 – 11.30 uur

Startpunt: Nieuw-Leeuwenhorst, ingang aan de Gooweg

Het is weer tijd voor paddenstoelen! Met Arie Dwarswaard gaan wij op zoek naar de mooiste en vreemdste exemplaren met vaak wonderlijke namen. Help je mee zoeken? Heb je een loep of klein spiegelglas, neem die dan mee. Let op: ander startpunt dan voorgaande jaren!

Vliegenzwam foto: GH

Herfstnatuurspel 2014 foto: Piet Broekhof

Herfstnatuurspel

Woensdag 19 oktober 2016

Inschrijving: 13.00-14.30 uur. Plaats: Ingang Nieuw-Leeuwenhorst aan het Westeinde, Noordwijkerhout.

Deze feestelijke editie van het jaarlijkse Herfstnatuurspel staat in het teken van het 50-jarig jubileum.

De Educatieve werkgroep heeft een verrassende speurtocht uitgezet in het bos voor kinderen vanaf 5 jaar. Deelname is gratis. Voor deze activiteit hoeft men zich niet vooraf aan te melden.

Excursies

Het algemene e-mail adres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is:

excursies@strandloper.nl

Zicht op Twest Endt Vlieland foto: George Hageman

Waddenexcursie Vlieland

Vrijdag 9 september t/m zondag 11 september
Zie de aankondiging in de vorige Strandloper.

Eurobirdwatch 2015 foto: George Hageman

Eurobirdwatch

Zaterdag 1 oktober 2016

Tijd: 8.00 - 11.00 uur Plaats: Koningin Astridboulevard
Op honderden plaatsen in Europa wordt op deze dag naar de vogeltrek gekeken. Wij gaan tellen bij het eindpunt van de boulevard. Daar hebben we uitzicht over de Coepelduynen, de zeereep en de zee. Begin oktober trekken er vooral Spreeuwen, Vinken en Graspiepers door. Maar natuurlijk zijn er ook minder algemene soorten als Holenduif, Boomleeuwerik en Sperwer te zien. Wellicht passeren boven zee groepjes Jan van genten en Rotganzen.

Excursie Maasvlakte 2

Zaterdag 8 oktober 2016

Deze excursie is gekoppeld aan de lezing van Bram Langeveld op 30 september in het Jan Verwey Natuurcentrum. Aanmelden kan op de avond van de lezing en dan ontvangt u ook meer informatie over de excursie.

Zuidpier IJmuiden 2015 foto: George Hageman

Zuidpier IJmuiden

Zondag 6 november 2016

Tijd: 8.00 - 12.30 uur Plaats: vertrek vanaf de Northgohal
Op de zuidpier is in het najaar altijd wat te zien: zeevogels in de luwte tussen de pieren, vermoeide zangertjes tussen de steenblokken en steltlopers die juist deze 'rotskust' opzoeken zoals Steenlopers en Paarse Strandlopers. Bij harde wind is het verboden de pier te betreden. In dat geval rijden we naar het gebied Starrevaart, waar we minder afhankelijk zijn van de weersomstandigheden. Opgeven bij Jos Zonneveld (0622017081) of via excursies@strandloper.nl

Deltagebied excursie 2015 foto: George Hageman

Vogels in het Deltagebied

Woensdag 28 december 2016

Tijd: 8.00 - 17.00 uur Plaats: vertrek vanaf de Northgohal
In de winter is het Deltagebied het meest gevarieerde vogelgebied van ons land. Hier zie je rond de jaarwisseling allerlei soorten steltlopers, ganzen, eenden en duikers. Opgeven bij Jelle van Dijk (071-3610833) of via excursies@strandloper.nl

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, adres: Zilverschoon 20. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang voor leden is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol=vol.
- Niet-leden betalen € 5,- entree. Graag gepast betalen aan de deur.
- Reserveren is niet mogelijk.

NB. De toegangskaarten voor de eventuele extra lezingen, die we organiseren met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk, zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal. De kosten daarvoor zijn € 5 per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren.

Workshop Vogels tekenen door Anita Walsmit Sachs (alleen voor leden)

Zaterdag 17 september 2016

Aanvang: 10.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Zaterdag 17 september is er in het kader van het jubileumjaar een eendaagse workshop Vogels tekenen, onder leiding van gerenommeerd kunstenares **Anita Walsmit Sachs**. Na haar studie begon zij als fijnschilder

kunstenares van o.a. stillevens en landschappen. Vanaf haar vijftigste heeft zij gewerkt als botanisch illustrator bij het voormalig Nationaal Herbarium Nederland waar zij hoofd van het atelier was tot haar pensioen in 2013. De natuur is haar inspiratiebron voor de talrijke schilderijen in olieverf en aquarel en tekeningen in pen en inkt. Haar werk bevindt zich in vele privécollecties over de wereld en is opgenomen in het Highgrove Florilegium van ZKH Prins Charles van Engeland en het Florilegium van de Royal Botanic Gardens te Sydney. Voor meer informatie over haar werk zie: www.anitawalsmitsachs.com

Kosten voor de workshop zijn €15,- per persoon inclusief koffie/thee en lunch. Papier en potloden zijn aanwezig, dus u kunt direct aan de slag! Mocht u al een gevorderde tekenaar zijn en liever willen aquarelleren, dan dient u zelf papier en aquarelleerspullen mee te brengen, want die zijn niet aanwezig. De workshop is alleen voor leden toegankelijk. U dient zich wel van te voren aan te melden, want we hebben maar een beperkt aantal plaatsen. U bent van harte welkom vanaf 9.30 uur; de workshop start om 10.00 uur en eindigt rond 15.30 uur. Aanmelden kan via Petra Sonius, bij voorkeur per mail: petrasonius@gmail.com of na 19u 's avonds per telefoon 06 - 4404 3603.

Mammoetkies gevonden op MV-2 foto: Bram Langeveld

Van mammoet tot Reuzenalk

Vrijdag 30 september 2016

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Onze spreker van vanavond neemt ons mee naar het strand van Maasvlakte 2. Dat is een recente uitbreiding van de haven van Rotterdam en een ware paleontologische schatkamer! Tientallen verzamelaars zoeken regelmatig op het vrij toegankelijke deel van deze vlakte. Onze spreker **Bram Langeveld** (paleontoloog en conservator van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam) is er daar een van. Hij zal ons deze avond op basis van o.a. eigen onderzoek meenemen naar wat er de afgelopen 2,6 miljoen jaar op de meestal droogliggende Noordzeebodem aan dieren leefde, hoe dat onderzocht wordt, maar ook hoe die fossielen nu worden gevonden en hoe we straks zelf met behulp van wat praktische tips het beste naar fossielen kunnen gaan zoeken op Maasvlakte 2!

Op zaterdag 8 oktober is er een **excursie** onder leiding van Bram Langeveld naar **Maasvlakte 2**. Aanmelden kan op de avond van de lezing en dan ontvangt u ook meer informatie over de excursie.

DrieteenStrandlopers foto: Jan Hendriks

Jubileumlezing over Groenland en de Drieteenstrandloper (alleen voor leden)

Vrijdag 28 oktober 2016

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Hein Verkade is met wetenschappers uit Groningen meegereisd naar Noord-Oost Groenland om te assisteren bij het langlopende broedvogelonderzoek van de Drieteenstrandloper, onze logovogel. Tijdens zijn lezing wordt naast de Drieteenstrandloper ook aandacht besteed aan andere vogelsoorten zoals de Kleinste Jager, aan de plantengroei en zelfs aan de vlinders! Daarnaast krijgt u een indruk van het dagelijks leven in een hoog-arctisch onderzoekscentrum.

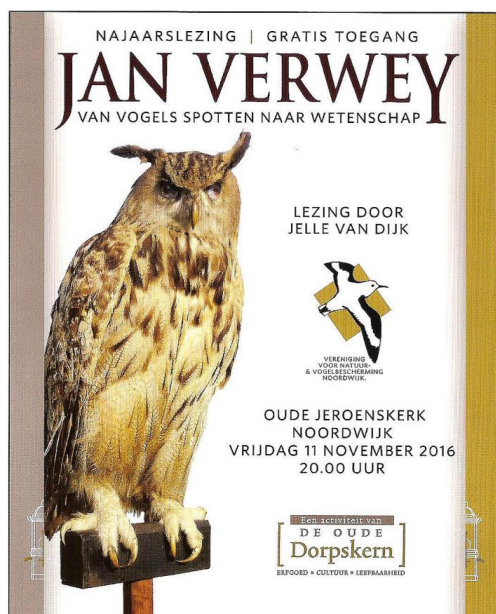
De Onderzoekers **Jeroen Reneerkens** en **Tom Versluijs** komen deze avond ook naar Noordwijk. Zij zullen dan vertellen over hun Drieteenstrandloperonderzoek.

Afsluiting van het jubileumjaar (alleen voor leden)

Vrijdag 4 november 2016 aanvang 20.00 uur

We sluiten het jubileumjaar op feestelijke wijze af in het Jan Verwey Natuurcentrum. Met onder andere optredens van De Meerminnen en Crescendo. En met een quiz 'De grootste kenner van de vereniging'.

Najaarslezing over Jan Verwey: Van vogels spotten naar wetenschap

Vrijdag 11 november 2016

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Oude Jeroenskerk

Toegang: gratis Kerk open: 19.30 (met koffie)

De traditionele Najaarslezing van de vereniging De Oude Dorpskern gaat dit jaar over Jan Verwey. In het kader van

het 50-jarig jubileum van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk zal **Jelle van Dijk** spreken over Jan Verwey, van vogels spotten naar wetenschap. Zie aankondiging in deze Strandloper.

Vogels in Boa Vista en Gambia

Vrijdag 25 november 2016

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Martijn de Jonge, fotograaf en journalist, houdt een lezing over recent ondernomen tochten en projecten. Zeevogels en endemen van Boa Vista (Kaap Verden) komen langs, evenals een Spaans gierenproject in de binnenlanden van Gambia. Martijn heeft een zwak voor roofvogels, dus er worden veel gieren, zeearenden en condors getoond deze avond, uiteraard voorzien van pakkende tekst en toelichting. De Jonge publiceerde in 2012 de gids "Walviskijken in Europa". Inmiddels heeft hij nieuwe whalewatchtrips ondernomen, o.a. naar Monterey Bay in Californië. Als er genoeg tijd is deze avond, zal hij de zeefauna van dit gebied aan bod laten komen. Denk aan Zeeleeuwen, Zeeotters, Zeehonden en Bultruggen, samen met duizenden grauwe Pijlstormvogels. Al met al een boeiend vooruitzicht van deze 'veteraan', die niet voor de eerste keer in Noordwijk optreedt. Martijn de Jonge werkt voor diverse media en werkte mee aan vele projecten en publicaties.

Californische Condor in vlucht. Foto: Martijn de Jonge

Bestuursmededelingen september 2016

De zomervakantie zit erop, veel vogels zijn al op weg naar het Zuiden en het seizoen van excursies en lezingen begint weer. Ons jubileumjaar heeft nog een paar activiteiten in petto.

Voor **de jeugd is er een scholenwedstrijd**, waarbij de groepen 5 en 6 een werkstuk over de natuur kunnen maken, met als prijs een VIP natuureducatie arrangement.

Nacht in het Leeuwenhorstbos foto: George Hageman

In het Leeuwenhorstbos is op 2 september een **nachtprogramma** (voor jong en oud) en in de herfstvakantie (19 oktober) een feestelijke editie van het traditionele **Herfstnatuurspel**.

Helaas moest de aangekondigde kampeernacht in het Leeuwenhorstbos afgelast worden door onvoldoende aanmeldingen.

Ingang Offem bron: <http://www.landgoedenbuitenplaats-zh.nl/>

De **Offemdag** op 4 juni was een groot succes.

Er was veel belangstelling voor de slootjesexcursie en de rondleidingen over het landgoed.

Het enthousiasme resulteerde in de aanmelding van tien nieuwe leden.

Drieteenstrandloper - aquarel Maaike Verkade – foto: GH

De expositie “**Kijk op Natuur**” is door velen bezocht en bewonderd. De kunstwerken zijn op tournee gegaan, vanuit het Jan Verwey Natuurcentrum naar de Bibliotheek en het Gemeentehuis in Noordwijkerhout en ten slotte naar het Gezondheidscentrum Wantveld.

Hein Verkade is naar Groenland geweest met onderzoeker Jeroen Reneerkens. In zijn **jubileumlezing** op 28 oktober zal hij zeker weer een boeiend verhaal hebben over “onze” Drieteenstrandloper.

Als afsluiting van het jubileumjaar is er op 4 november voor alle leden een **feestavond** met een quiz en optredens van De Meerminnen en Crescendo. **Noteer in uw agenda: 4 november**

Home Nieuws Agenda Activiteiten Jubileum Over de VNVN Werkgroepen Publicaties Educatie Natuurprojecten

Zelf op stap

Welkom bij de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Kijk wie we zijn en wat we doen:

50 jaar Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

In 2016 bestaat de VNVN 50 jaar

Onze agenda

- 21 aug. Vogelexcursie Biesbosch
- 2 sept. Nachtprogramma Nieuw-Leeuwenhorst
- 3 sept. Inloopochtend JVNC
- Waddenexcursie Vlieland
- 17 sept. Workshop Vogels tekenen

Nieuws

- Bollenlandjes afzoeken
- Jonge Bunzings op de Noordwijkse Golfbaan
- Spencer in de tuin
- Open dag "Bollenstreek in Bedrijf"
- Vogelen op zondag

Waarnemingen

- noordwijk.waarneming.nl
- zeizame planten
- trekellen.nl

De **promotiefilm** over de vereniging, die in première is gegaan tijdens de Jubileumdag op 9 april, is voor iedereen te zien via de website. Ga naar www.strandloper.nl en ervaar zelf wat onze vereniging zo bijzonder maakt!

De Jubileumcommissie verdient een groot compliment voor de organisatie van alle activiteiten.

De realisering van het **strandreservaat Noordvoort** is weer een stap dichterbij gekomen. Na de succesvolle subsidieaanvraag bij het Eneco Luchterduinenfonds is overeenstemming bereikt over het ontwerp en de financiering. De provincie Zuid-Holland heeft ingestemd met de subsidieaanvraag, waarmee de belangrijkste

financiële hobbels is genomen. De gemeente Noordwijk heeft al enige tijd het initiatief overgenomen. De rol van onze vereniging is nu veranderd: van initiatiefnemer zijn wij nu begeleider van het project geworden. Leo Schaap en Jaap Eisenga hebben deze rol op zich genomen.

groepsfoto-project-Noordvoort- foto: PR

Op 26 mei j.l. is het plan feestelijk gepresenteerd. Bij het project zijn de gemeentes Noordwijk en Zandvoort betrokken, naast Waternet, het Hoogheemraadschap van Rijnland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en de Natuurverenigingen.

Fred en Henk-Jan Koning ringen jonge Buizerds – foto: GH

Bij het inventariseren in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD) ontdekten Jan Jacobs, Gab de Crook en Jos Zonneveld het **nest van een Buizerd**.

Fred Koning volgt al jarenlang de roofvogel- en uilenpopulatie in de AWD. De laatste jaren doet hij dat samen met zijn zoon Henk-Jan.

Zaterdag 11 juni nam hij enkele leden van onze vereniging mee bij het ringen van de jongen in dit nest en nog twee andere nesten met jonge roofvogels (2x Buizerd, 1x Havik).

Voor het eerst sinds 1905 broeden er weer **Ooievaars** in de omgeving van Noordwijk. Op het nest in de Bronsgeest heeft een paar Ooievaars een jong grootgebracht. Op 13 juni is de jonge Ooievaar geringd. De brandweer van

Noordwijk is bereid gevonden om in het kader van een oefening een helpende hand te bieden. Ringer Maarten Verrips zorgde voor het ringen. Leuk is dat Maarten ook het vrouwtje van dit ouderpaar als nestjong heeft geringd in Rijswijk. De terreinbeheerder zorgde samen met Hein Verkade voor een vlekkeloze organisatie.

ringen Ooievaars Bronsgeest Noordwijk – foto: Peter Spierenburg

Op zaterdag 28 mei, een mooie, zonnige dag, stond de **excursie naar de Groene Jonker** op het programma. Het werd een zeer geslaagde dag. Al gelijk bij de entree werd men verrast door een Blauwborst, die zich op een paar meter liet bekijken. Ook de oren werden gestreeld met uitbundige zang van Blauwborst, Snor, Rietgors, Rietzanger, Bosrietzanger, Kleine Karekiet, en (misschien) het hoempen van een Roerdomp. Gezien werden o.a. Zomertaling, Zwarte Stern, Rosse Stekelstaart en Bontbekplevier, een jagende Bruine Kiekendief, Lepelaar, Grote Zilverreiger, Grasmus, Aalscholver, Bergeend, Torenvalk, Blauwe Reiger, Buizerd, Fazant, Fitis, Grutto, Visdief, Tureluur en Kokmeeuw; helaas niet de Geoorde Fuut, die daar soms wordt gezien.

Blauwborst in de Groene Jonker - foto Jos Zonneveld

Excursie Astridboulevard foto: Mariska de Graaff

De regenval van dit voorjaar heeft een uitbundig bloeiseizoen opgeleverd. Nooit eerder waren er zoveel bremrapen en nachtsilenes langs **de Astridboulevard** te zien. Zelfs orchideeën hebben zich hier gevestigd. Ook de Zeewinde stond volop in bloei. Op 28 juni tijdens een ingelaste wandelexcursie van een uur werden ca. 30 mensen door Jelle van Dijk meegenomen langs deze bijzondere soorten. Dankzij een oproep op onze website en het e-mailbestand van wijkvereniging De Zuid was deze wandeling in drie dagen geregeld! Onze vereniging heeft enkele jaren terug samen met wijkvereniging De Zuid een folder geproduceerd met het doel meer belangstelling te kweken voor de bijzondere flora van De Zuid.

Voor de natuurexcursie op 2 juli in de **Amsterdamse Waterleiding Duinen** verzamelden zich 17 mensen in de Zilk voor een stevige wandeling door het duin onder

leiding van Frank-Peter Scheenstra. De oude diep ontkalkte duinen waren roodachtig gekleurd door het Buntgras en de Schapenzuring. De laatstgenoemde is waardplant voor de prachtige Kleine vuurvlieder die later een paar maal gezien werd. Bij de Roggepan begon het meer open middenduin, waar het kalkgehalte in de bodem oploopt richting zee, zodat er steeds meer kalkminnend Duindoornstruweel aanwezig is. Vanaf de Haasvelder kijkberg kreeg men een mooi uitzicht over de verre omgeving. Hier veel Kleine Plevieren en een Kievit die ons weg wilde jagen. Wonder boven wonder bleef het de hele weg droog en kon men ook nog regelmatig van de zon genieten.

Iedereen kent inmiddels de **vogelcursussen**, gegeven door Dineke Kistemaker. Vele beginnende vogelaars zijn door haar ingewijd in het kijken en luisteren naar vogels. In oktober en november is er weer een cursus Vogels in de winter, bestaande uit drie theorieavonden en drie excursies. Zie de aankondiging in deze Strandloper.

Nog even ter attentie de **gewijzigde regeling voor de toegang tot de vrijdagavondlezingen**. Het bestuur heeft voor het komend seizoen de regeling gewijzigd. Er komt een onderscheid tussen leden en niet-leden, immers men moet voordeel kunnen hebben van het lidmaatschap. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt nu: de toegang voor leden is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol=vol. **Niet-leden betalen € 5,- entree. Reserveren is niet mogelijk.**

Namens het bestuur,
George Hageman, secretaris

Natuurexcursie AWDuinen foto: Jelle van Dijk

Cursus “Vogels in de winter en Vogeltrek 2016”

Ieder najaar gaan er miljoenen vogels op trek. Sommige vliegen wel duizenden kilometers naar hun overwinteringsgebied. Een groot deel van onze broedvogels vertrekt naar zuidelijker oorden, terwijl miljoenen vogels zoals ganzen, eenden en zwanen uit hooggelegen noordelijke streken vooral in ons land overwinteren.

In deze cursus proberen we een tipje van de sluier over het mysterie van de vogeltrek op te lichten. Verder besteden we aandacht aan het herkennen van de bij ons overwinterende vogels in park en tuin maar ook de eenden, ganzen en zwanen komen aan bod.

Avonden:

Er zijn drie theorieavonden op:

Donderdag 13 oktober, donderdag 27 oktober en donderdag 17 november a.s.

Tijd: 20.00 uur tot 22.15 uur (zaal open om 19.45)

Plaats: Jan Verweij Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk (bij de bibliotheek).

Op de avonden is er vóór de pauze een Power Point presentatie over vogeltrek, wintervoeding en overwinterende eenden, ganzen en zwanen. Na de pauze zijn er div. practica over wintervoeding en het herkennen van onze wintervogels.

Excursies:

Er zijn drie ochtend excursies op:

Zondag 16 oktober: vogeltrek in en langs de duinen van Noordwijk.

Zondag 30 oktober: eenden en wintervogels in de Starrevaartplas.

Zondag 20 november: eenden, ganzen en Wilde zwanen. Locatie nog nader te bepalen.

De excursies starten om 8.30 uur, de 1e en 2e excursie zijn tot ± 11.00 uur, de 3e excursie duurt tot ± 13.30 uur.

Ze staan onder leiding van ervaren gidsen.

Kosten:

Het cursusgeld is € 32,50 voor leden en € 40,- voor niet leden incl. lesmap en koffie (wanneer men als niet- lid meteen lid wordt à € 10,- dan is het cursusgeld € 32,50).

Aanmelden voor de cursus per e-mail aan dkistemaker@planet.nl o.v.v. naam, volledig adres en telefoonnummer.

Na opgave ontvangt U een bericht van inschrijving en de gegevens voor de betaling.

Voor verdere informatie kunt u bellen met Dineke Kistemaker 071 3612219 of dkistemaker@planet.nl

Voor meer informatie over onze vereniging, nieuws en excursies, kijk op www.strandloper.nl

Merel met vuurdoornbessen Foto: Dineke Kistemaker

Lezing over Jan Verwey

Jelle van Dijk

Vanwege het 50-jarig jubileum van onze vereniging is mij gevraagd een lezing over Jan Verwey te verzorgen. Deze lezing zal niet plaatsvinden in ons eigen Jan Verwey Natuurcentrum, maar in de Oude Jeroenskerk, datum 11 november 2016, aanvang 20.00u. Deze lezing vindt plaats in het kader van de traditionele najaarslezingen over geschiedkundige onderwerpen, georganiseerd door vereniging "De Oude Dorpskern". Als het goed is heeft u bij deze aflevering van de Strandloper een flyer gevonden met wat informatie over de inhoud van deze lezing. In dit stukje wil ik daar graag nog wat meer over vertellen.

Weliswaar zal een flink deel van de lezing over de betekenis van Jan Verwey voor de Nederlandse ornithologie gaan, maar dit zal in een ruimer kader worden geplaatst. Daarbij zal aandacht uitgaan naar de geschiedenis van de vogelstudie in ons land en de bijzondere positie die Noordwijk daarbij in nam. Jan Verwey was beslist niet de eerste Noordwijker, die belangstelling toonde voor vogels! In ons vogelboek "Tussen tulpen en de zee" wordt daar in hoofdstuk 2 ook aandacht aan geschonken.

Van groot belang voor de vogelstudie in ons land was de oprichting van 's Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in 1820, de voorloper van het

huidige *Naturalis* in Leiden. De eerste directeur was Coenraad Jacob Temminck. Hij en zijn opvolger Hermann Schlegel wisten het Leidse museum tot een toonaangevend museum op dit gebied te maken. Zelf voegden zij ook vogels aan de verzameling toe door in hun vrije tijd bij Noordwijk op vogels te schieten. Zo schoot Schlegel op 30 november 1848 een Rosse Franjepoot op het Noordwijkse strand.

Schlegel was bevriend met de Noordwijkse houtvester Abraham Verster van Wulverhorst. Verster was een fanatieke jager, die heel wat vogels schoot om ze te laten opnemen in de verzameling van zijn vriend Schlegel. Verster had in de Noordwijkse duinen een jachtthut waar hij roofvogels en kraaien lokte met behulp van een Oehoe. Toen de Oehoe wegens ouderdom stierf, werd de vogel opgezet, waarna het jachtbedrijf met de dode uil gewoon werd voortgezet. Deze Oehoe kwam later via de erfenis van Jan Verwey in het bezit van onze vereniging. Het Noordwijkse jachtbedrijf werd voortgezet door zijn zoon Frits Verster. Bijzondere soorten, die vader en zoon Verster naar Leiden stuurden, waren onder andere Griel, Giervalk, Duinpieper en Steppekiekendief.

Andere verzamelaars, die lange of korte tijd rond Noordwijk op vogels schoten, waren Jan Pieter van Wickevoort Crommelin en Hendrik Willem de Graaf. De laatste was enige jaren kantonrechter in Noordwijk. In die tijd schoot hij enkele Morinelplevieren en een Appelvink. De Graaf werd echter vooral bekend door de Siberische Lijster, die hij op 1 oktober 1856 uit de bek van een hond redde tijdens een wandeling op het landgoed Vinkeveld. Vermoedelijk was deze lijster met een strik gevangen en aan de hond gegeven. De Graaf kreeg van het baasje van de hond toestemming de lijster mee te nemen. Het was de tweede en laatste vondst van deze soort in Nederland!

Een bijzonder heer was ook R.C.E.G.J. Baron Snouckaert van Schauburg (1857-1936), die eind negentiende eeuw een landgoed bij Lisse bewoonde. Zoals te doen gebruikelijk legde hij ook een grote verzameling aan van door hem geschoten vogels. Dankzij zijn verzameldrift weten we, dat hier toen Kerkuilen en Nachtzwaluwen broedden. Er was dus al heel wat over de Noordwijkse vogelstand bekend toen de jonge Jan Verwey zich op de vogelstudie stortte. De liefde voor de natuur was wellicht ontstaan door contacten met zijn oom Frederik van Eeden en met de huisvriend van de familie Verwey, de Leidse kunstschilder Floris Verster, zoon van de zojuist genoemde verzamelaar Frits Verster. Reeds op 16-jarige leeftijd stuurde Jan Verwey overzichten van gevonden nesten rond

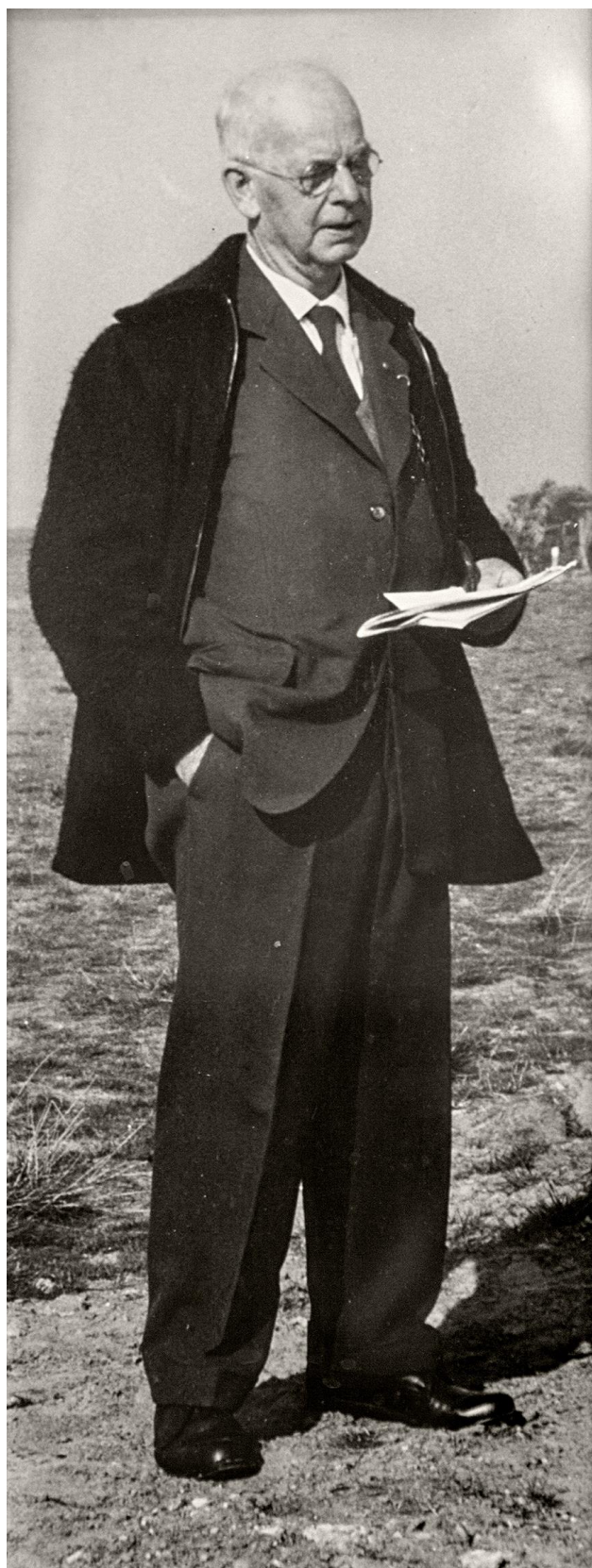
Noordwijk naar Jac. P. Thijssen. Er ontstond een levendige correspondentie tussen die twee en Thijssen plaatste een hele serie artikelen van Jan in 'zijn' tijdschrift "De Levende Natuur". Bij dit broedvogelonderzoek en later ook bij het verzamelen van vogels op het strand, schakelde Jan de schooljeugd in. Voor elke ingeleverde vogel of elk gevonden nest werden een paar centen uitgekeerd. In hotel Noordzee hield Jan een lezing met lichtbeelden voor de Noordwijkse jeugd. Met vrienden richtte hij het Vogeltrekstation Noordwijk op. Dit resulteerde in dagelijkse waarnemingen in het najaar vanaf een duintop en vanaf het dak van hotel Noordzee. Het is vermoedelijk aan zijn opvoeding in het schrijversmilieu van de familie Verwey te danken, dat Jan alles opschreef wat hij te weten kwam en daarover ook nauwgezet publiceerde. Ook gaven zijn ouders hem de ruimte om zijn vogelactiviteiten optimaal te ontplooiën. Zo werd een met olie besmeurde IJsdruiker vijf dagen in leven gehouden in de badkuip van de familie Verwey!

Na zijn promotie was Verwey een jaar lang biologie docent in Middelharnis. Daar was hij in de gelegenheid om vanuit het zolderraam het broedgedrag van Blauwe Reigers te bestuderen. Dat resulteerde in uitvoerige beschrijvingen van baltsgedrag, broedzorg en overspel bij de partners. Het waren de eerste gedragsstudies op wetenschappelijk niveau. Het leverde hem een uitnodiging op voor een lezing op het Ornithologisch Wereld Congres in Kopenhagen (1929). Zijn vrienden Niko Tinbergen en Conrad Lorentz gingen verder met onderzoek van het dierengedrag en behaalden daarbij beiden de Nobelprijs.

Zelf sloeg Verwey een andere richting in. Hij werd zeebioloog, eerst in Nederlandsch-Indië en later in Den Helder. Hij was oprichter en eerste directeur van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee dat zich later op Texel vestigde.

Na behandeling van leven en werk van Jan Verwey zal in de lezing nog kort ingegaan worden op het vogelonderzoek in Noordwijk na het vertrek van Jan Verwey. Daarbij neemt de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk na 1966 een belangrijke plaats in.

Bij de lezing zal interessant historisch beeldmateriaal worden getoond, waardoor er een goed beeld geschetst kan worden van de ontwikkeling van de vogelkunde in en rond Noordwijk.

Jan Verwey

Graag tot ziens op **11 november 2016** in de **Oude Jeroenskerk!**

Bempton Cliffs – Zeevogels van dichtbij

George Hageman

Tijdens vakanties in Engeland was ik al eens bij de Bempton Cliffs geweest. Die vakanties vielen altijd in de maand augustus, een maand waarin de meeste jonge vogels al uitgevlogen zijn. Dit jaar ben ik eind juni/begin juli een paar dagen terug geweest. Het is indrukwekkend om al die zeevogels, die je soms vanaf de zeetrekpost voorbij ziet vliegen, zo van dichtbij te kunnen observeren. Bempton Cliffs is een van de beste plekken om zeevogels vanaf het vaste land te zien.

Met de avondboot vanuit Europoort/Rotterdam kom je 's morgens om 8 uur aan in Hull. Na een rit van een klein uurtje door het glooiende landschap van East Yorkshire, word je via goede bewegwijzering eenvoudig naar de Bempton Cliffs geleid. De Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), de Engels Vogelbescherming beheert het gebied rondom de meer dan 100 meter hoge cliffs.

Bij aankomst in het bezoekerscentrum staan vrijwilligers klaar om je wegwijs te maken. Er is een groot scherm waarop live de activiteiten bij de nesten van Gannets (Jan-van-genten) en Puffins (Papegaaiduikers) te volgen zijn. Voor leden van de RSPB is de entree gratis, voor mij is dat £ 3,50. Een deel van het terrein is goed toegankelijk voor mindervaliden en rolstoelen. Verrekijkers zijn tegen een kleine vergoeding te huur. De winkel heeft een uitgebreide collectie boeken en vogelartikelen. De Puffin is knuffelkampioen.

Vanaf het bezoekerscentrum loop je in een paar minuten naar de Cliffs. In totaal zijn er over een afstand van 2

kilometer zes uitkijkpunten, waar men een schitterend zicht heeft op de ca. 250.000 broedparen die hier in deze tijd verblijven. Bij sommige uitkijkpunten staan deskundige RSPB-gidsen die graag vertellen over de broedactiviteiten van de verschillende vogels. Vogels kijken is hier niet zo ingewikkeld. Het gaat maar om een paar soorten: Jan-van-gent, Drieteenmeeuw, Zeekoet, Alk, Papegaaiduiker en Noordse Stormvogel.

Jan van Gent

Jan-van-Gent

Dit is de meest opvallende en grootste vogel, onmiskenbaar door zijn grootte (85-97cm) en lange, puntige vleugels en staart en een rechte, puntige snavel. Ze duiken spectaculair van grote hoogte naar vis, waarbij de vleugels vlak boven het wateroppervlak samengevouwen worden. Volwassen vogels zijn volledig wit, met een gelige kop en zwarte vleugelpunten. Jongere vogels hebben grijs en zwart in het verenkleed en bereiken

pas na 4 jaar het volledige adulte kleed. Jan-van-genten broeden in kolonies op steile rotskusten en maken hun nest van zeewier op rotsrichels of steile hellingen. Het paar legt één ei, dat beurtelings door beide vogels bebroed wordt en na 44 dagen uitkomt. Na 90 dagen vliegt het jong uit. In augustus en september verlaten de jongen de kolonie en vliegen naar het zuiden, tot voor de kust van West-Afrika. Jan-van-Genten worden gemiddeld 16 jaar oud, maar er zijn terugmeldingen van exemplaren die 37 jaar of ouder zijn geworden.

Drieteenmeeuw

Drieteenmeeuw

Dit is een meeuw die zelden ver van de zee is. Iets groter dan de Kokmeeuw (37-42cm). Licht gevorkte staart, vriendelijk uiterlijk (in tegenstelling tot Zilvermeeuw) door een donker oog; kleine gele snavel, korte zwarte poten, driehoekvormige zwarte vleugelpunten ("als in inkt gedoopt"). Broedt in kolonies op steile kliffen, soms op gebouwen dicht bij de kust. Luidruchtig nabij kolonies, herkenbaar aan zijn roep "kit-tie-WAAK" (wat de Engelse naam "Kittiwake" verklaart). Veel gezien rond vishavens en vissersboten op zee. De 1-3 eieren (meestal 2) worden door beide vogels bebroed. Na 25-32 dagen komen de jongen uit het ei. Jongen vliegen na 5-7 weken uit. De oudste geringde vogel werd na 28 jaar teruggevonden.

Zeekoeten met jong

Zeekoet

Door leken nogal eens voor een pinguin aangezien. Behoort tot de groep van de Alken, net als de Alk en de Papegaaiduiker, die hier ook voorkomen, maar minder talrijk zijn. De Zeekoet (38-41cm) is groter dan de Alk (37-39cm) en te onderscheiden door een spitse snavel, maar op grotere afstand is dat onderscheid vaak niet waarneembaar. Ook de kleur is verschillend: de Zeekoet heeft een chocoladebruine kleur, terwijl de Alk zwart is. Het Zeekoetenpaar legt één peervormig ei, direct op een kale, smalle richel van een steile klif, samen met duizenden andere vogels in een kolonie. Oudervogels herkennen het ei aan de tekening en het jong aan het geluid. Het is inderdaad fascinerend dat fouragerende vogels hun eigen nest en jong feilloos herkennen temidden van de grote kolonie. Beide ouders bebroeden het ei staand en na 4-5 weken komt het jong uit het ei. Nog niet vliegvlugge jongen springen (stuiteren) na drie weken van de klif en worden op zee alleen door het mannetje begeleid.

Zeekoet en Papagaaiduiker

Alk

Alk

Zoals eerder vermeld, is de Alk iets kleiner dan de Zeekoet, met een opvallende zwarte, hoge, stompe, afgeplatte snavel met witte lijnen. Ook de dikkere nek en de grotere kop en snavel onderscheiden de Alk van de Zeekoet. Broedt op steile rotskusten, bij voorkeur op bredere, beschutte richels; ook tussen rotsblokken of in holen. Eén enkel ei wordt door beide ouders in 5 weken uitgebroed. Na ca. 18 dagen springt of klautert het jong van de klif af. Het mannetje zorgt zwemmend en duikend voor voedsel in de vorm van vis. Er zijn fouragerende Alken waargenomen op een diepte van 140 meter!

Noordse Stormvogels met Jan van Gent

Papegaaiduikers

Papegaaiduiker

Van dichtbij onmiskenbaar door de opmerkelijke, kleurrijke, papegaaiachtige snavel. Daardoor clownesk uiterlijk. Is aanmerkelijk kleiner (28-34cm) dan de Zeekoet, heeft het formaat van een stadsduif. In vlucht op afstand te onderscheiden door verrassend opvallende oranje poten. Nestelt in kolonies in zelfgegraven of konijnenholen (70-110cm diep) op steile, grazige hellingen van rotskusten. Een enkel ei wordt in 5-6 weken door beide ouders uitgebroed. Het jong blijft nog 5-6 weken in het nest, totdat het op een nacht de grote sprong waagt naar de zee, waar het op zichzelf is aangewezen. Bij de Bempton Cliffs heb ik alleen op grote afstand jongen zien zwemmen voor de kust.

Noordse Stormvogel

Lijkt op afstand op een kleine, compacte Zilvermeeuw, maar met duidelijk verschillende vlucht (stijve, rechte vleugels) en vorm (korte, dikke hals en grote kop). Van dichtbij valt de stevige snavel op met buisvormige neusgaten, waardoor het zout van zeewater wordt uitgescheiden. De Noordse Stormvogel spuwt olieachtig maagsap naar indringers. Broedt in verspreide kolonies op richels van steile rotskusten of in holen. Eén enkel ei, op een smalle richel, wordt in 7 weken uitgebroed. Het jong vliegt na 5 weken uit en zal de eerste jaren op zee verblijven. Na 4 of 5 jaar keert de vogel terug naar de kolonie, om pas na 6-10 jaar te gaan broeden. Noordse stormvogels kunnen wel 40 jaar oud worden.

Tot slot

Zeevogels komen alleen aan land om te broeden. Dat is dé gelegenheid om ze van dichtbij te zien. Bempton Cliffs biedt vogelaars de gelegenheid om vanaf het vaste land deze fascinerende vogels van dichtbij waar te nemen. Een absolute aanrader!

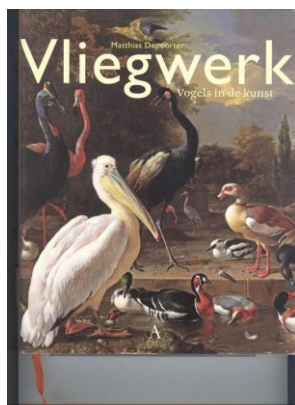
Geraadpleegde literatuur:

ANWB Vogelgids van Europa – Svensson, Mullarney, Zetterström
RSPB Handbook of Scottish Birds – Peter Holden & Stuart Housden

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Matthias Depoorter 2015. **Vliegwerk, vogels in de kunst.** Uitgeverij Atheneum - Polak & Van Genneep, Amsterdam. 200 pagina's. Prijs € 35.

Wie nooit naar vogels kijkt, doet zichzelf te kort. En voor wie geen oog voor kunst heeft, geldt dat eveneens. Vogelaar en kunstkenner Matthias Depoorter wil daarom die twee werelden in zijn boek bij elkaar brengen. Het resultaat is een degelijk

boekwerk, vlot geschreven en mooi geïllustreerd.

Depoorter bespreekt schilderijen waarop vogels zijn te zien. Vogels kunnen het hoofdonderwerp zijn zoals op het beroemde schilderij "Het drijvend veertje" van Melchior d' Hondécouter, dat de omslag van het boek siert. Naast een forse Roze Pelikaan zijn hier allerlei eenden en ganzen, waaronder ook een Nijlgans, zeer natuurgetrouw weergegeven. Ook bij "Het Puttertje" van Carel Fabritius is de vogel zelf het hoofdonderwerp.

Anders is dat op schilderijen waar maar één of enkele vogels zijn te zien. Zo geeft Jan van Eyck op het beroemde schilderij "Madonna met kanunnik Joris van der Poele" het christuskind een Halsbandparkiet in zijn knuistjes. Depoorter begint zijn speurtocht naar vogels op schilderijen in de late Middeleeuwen. Het is verbluffend om te zien hoe natuurgetrouw de Italiaan Pisanello (1395-1455) Baardmannetjes weet te schilderen. Ook bij de Vlaamse schilder Jan Brueghel kost het geen enkele moeite de vogels op zijn schilderijen een naam te geven. Die vroege afbeeldingen zijn in veel gevallen nauwkeuriger dan de plaatjes in de vogelboekjes waarmee wij ons voor de komst van de "Kist" (de gebruikelijke naam voor de Vogelgids van Peterson) moesten behelpen. Denk daarbij aan boekjes als "Zien is Kennen" en "Wat vliegt daar?" Vooral de plaatjes in het laatstgenoemde boekje waren zo matig van kwaliteit dat de vraag in de titel van het boekje vaak niet beantwoord kon worden.

Dat de schrijver naast kunstkenner ook een actief vogelaar is, komt tot uiting in de talrijke passages waarin hij enthousiast een eigen waarneming beschrijft. Zo'n stukje vormt vaak het bruggetje naar een te bespreken schilderij. De bespreking van het schilderij met een Vale Gier van Peeter Boel, hofschilder van Lodewijk XIV, begint daarom met zijn eigen waarneming van twee Vale Gieren boven zijn woonplaats Belleghem. Het bekende schilderij van Hans Holbein van Robert Cheseman met valk (Mauritshuis, Den Haag), wordt ingeleid door eigen belevenissen met een Sakervalk in Hongarije.

De uitgever had er goed aan gedaan die stukjes met eigen belevenissen duidelijk in de lopende tekst te markeren, bijvoorbeeld in de vorm van een kadertekst of plaatsing in een ander lettertype. Nu is alleen de eerste regel van zo'n stukje cursief gedrukt. Wellicht was het ook nuttig geweest om onder aan de pagina bepaalde woorden even

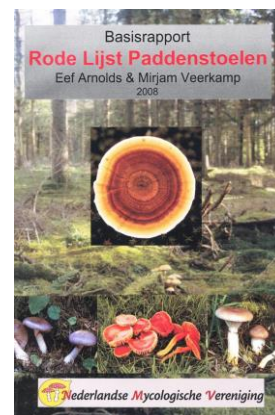
te verklaren die wel duidelijk zijn voor Vlamingen, maar niet voor Nederlanders. Daarbij kan gedacht worden aan woorden als woonst, evoceren en ambigu.

Een duidelijke grens tussen kunst en goede illustratie bestaat voor Depoorter niet. In zijn boek gaat het daarom ook over beroemde illustratoren als Sepp, Audubon en Lars Jonsson.

De teksten bij de door hem geselecteerde schilderijen laten zich goed lezen. Soms trekt hij een conclusie die wellicht wat gewaagd is. Zo schrijft hij dat de Merel vroeger niet in dorpen en steden te vinden was omdat deze soort op alle schilderijen ontbreekt, in tegenstelling tot vogels als Ekster, Gaai en Wilde Eend die wel op veel schilderijen te zien zijn. Dat neemt niet weg dat we hier een interessant boek in handen hebben dat uniek in zijn onderwerpkeuze is.

Eef Arnolds & Ad van den Berg 2013. **Beknopte standaardlijst van Nederlandse paddenstoelen 2013.** Uitgever: Nederlandse Mycologische Vereniging. 287 pagina's.

Eef Arnolds & Mirjam Veerkamp 2008. **Basisrapport Rode Lijst Paddenstoelen.** Uitgever Nederlandse Mycologische Vereniging. 295 pagina's.

Van Lutgarde Roelandt ontvang de Jan Verwey Bibliotheek bovengenoemde standaardwerken, waarvoor hartelijk dank. Mocht je als leek nog geen weet hebben van het enorme aantal soorten dat in ons land te vinden is, dan zijn enige minuten bladeren in deze boeken voldoende om je daarvan te doordringen. Als je daarbij ook op de Nederlandse namen let, krijg je bewondering voor de creativiteit van de naamgevers onder de mycologen. Als beginnend bryoloog weet ik dat ook in de mossenwereld mooie Nederlandse namen worden bedacht, maar wat in de standaardlijst is te vinden, is toch van een andere klasse. Wat dacht u van het Koraalzwamparasietkogeltje en het Elzenpropmummiekogeltje?

Biedt de standaardlijst alleen maar lange rijen met namen, in het tweede boek zijn ook interessante teksten te vinden. Van elke bedreigde soort wordt ingegaan op de bedreigingen en ook komt de verspreiding in de buurlanden ter sprake. Bovendien zijn in dit boek veel kleurenfoto's opgenomen

Het strandreservaat Noordvoort wordt gerealiseerd!

Leo Schaap

Bestaand uitkijkpunt

De Vereniging van Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk mag trots zijn op het startschot dat donderdag 26 mei 2016 is gegeven voor de realisatie van het strandreservaat. Het initiatief is door onze vereniging genomen en heeft er uiteindelijk toe geleid dat alle betrokken partijen het eens zijn over het plan en de financiering. Er zijn nog al wat partijen bij betrokken:

- Gemeente Noordwijk
- Gemeente Zandvoort
- Waternet
- Rijnland
- Staatsbosbeheer
- Rijkswaterstaat
- Natuurverenigingen: VNVN, VWZK en IVN-ZK

Onze vereniging heeft lang gelobbyd en ondersteuning gezocht bij de natuurverenigingen rond Zandvoort, de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en het IVN Zuid-Kennemerland. Er kwam een versnelling op gang door de prijs van € 10.000 die toegekend werd door het Eneco Luchterduinenfonds. Daarmee konden we een ontwerp en een budgettaire raming laten maken die aan alle partijen werd voorgelegd. Ons initiatief kreeg vanaf dat moment ook ambtelijke ondersteuning van de gemeente Noordwijk die het project is gaan leiden.

Dat het startschot kon worden gegeven is te danken aan de financiering die helemaal rond is gekomen. Om alles professioneel uit te werken en het onderhoud voor de komende jaren veilig te stellen is een aanzienlijk bedrag

nodig waarvan de financiering gedragen wordt door de Provincie Zuid-Holland, Holland-Rijnland, de gemeentes Noordwijk en Zandvoort en Waternet. Daarnaast levert ook onze vereniging een bijdrage in de vorm van geld (prijs van Eneco) en uren voor de ondersteuning en begeleiding van de realisatie.

Noordvoort is een natuurontwikkelingsproject op het strand en duin nabij de gemeentegrens van Noordwijk en Zandvoort. Dit gebied heeft veel natuur- en landschappelijke waarden die versterkt en hersteld kunnen worden. Op deze manier wordt de beleving van de natuur door recreanten en bewoners vergroot. Het Noordvoort project bestaat uit twee fasen waarvan de eerste fase al door Waternet is gerealiseerd. De mogelijkheden om de natuurrecreatie te stimuleren hebben belangrijke partijen zoals de gemeente Zandvoort en de Provincie Zuid-Holland over de streep getrokken om het project te steunen.

Eerste Fase: Dynamische duin

De eerste fase is al in 2013 afgerond. Tijdens de opening van het uitkijkpunt werden we uitgedaagd met initiatieven te komen om het project uit te breiden. Er is een dynamische duin met het prachtige uitzichtpunt gerealiseerd dat bij uitstek geschikt is om de invloed van bewegend zand dat zich naar het binnenland verplaatst te zien en te beleven. Typische zeereep soorten komen terug, zoals biestarwegras, zeeraket, zeepostelein, blauwe zeedistel en zeewolfsmelk. En ook vogels als de Strandplevier en de Bontbekplevier vinden hier een broedplek of komen foerageren. Zie voor de monitoring van dit project ook de website van de AWD met de link:

<https://awd.waternet.nl/natuurbeheer/44-noordvoort/projectdetails/>

Nu al heb je een prachtig uitzicht op het strand

Tweede fase: natuurbeleving

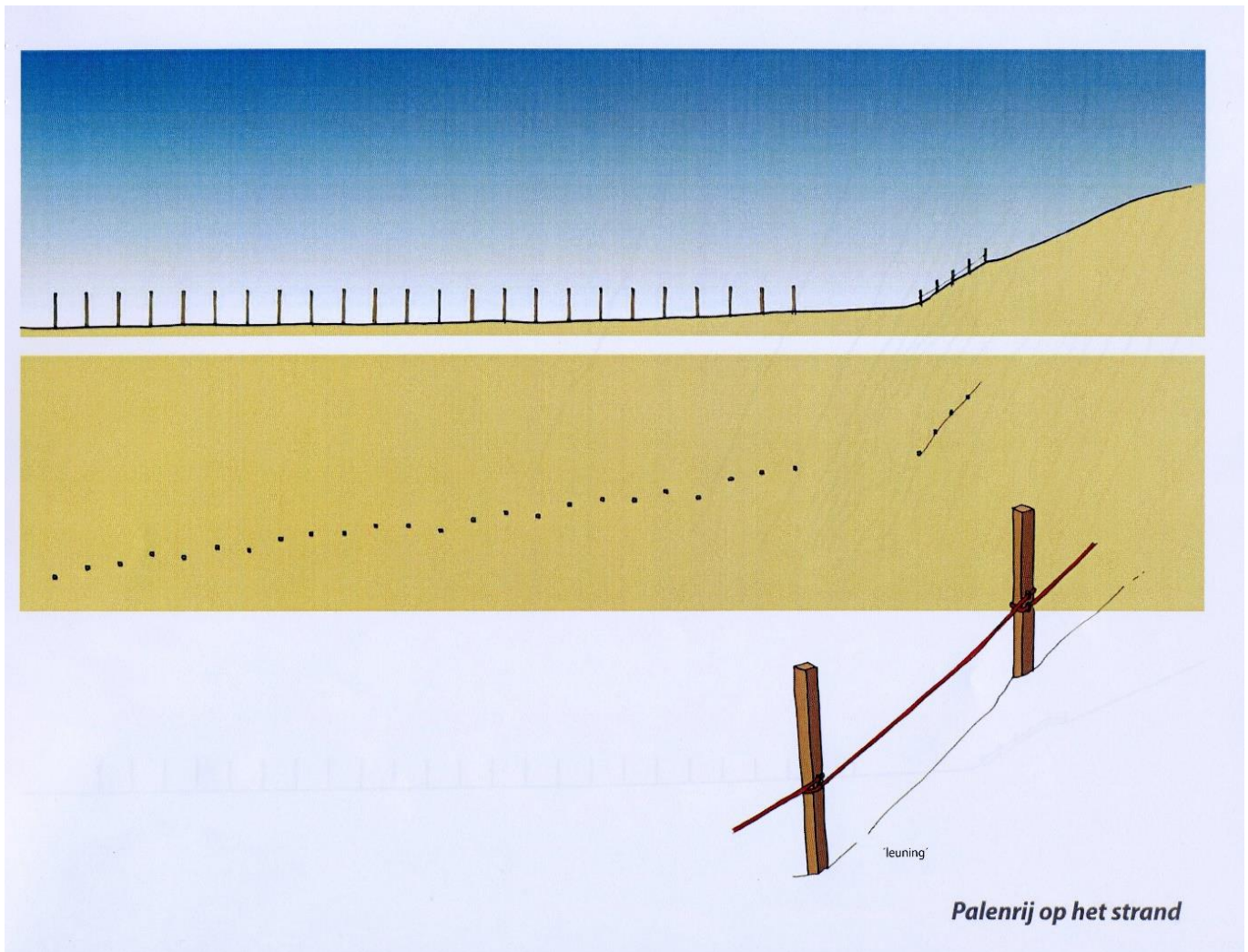
Het project gaat nu een tweede fase in. Noordvoort zal laten zien hoe natuurbescherming, natuurbeleving en natuureducatie in goede harmonie kunnen samengaan; onder andere door het plaatsen van een zonering waarbij de strandbezoekers via een pad worden verleid hun weg via de zeereep te vervolgen. Informatie moet bezoekers stimuleren de beschermende regels voor het gebied in acht te nemen. Hierdoor wordt het strand vrijgemaakt voor dieren die van nature in het gebied thuishoren, zoals vogels en zeehonden.

Ook komt langs dit pad een tweede uitzichtpunt en rustpunten om de natuurbeleving nog groter te maken.

Het ziet er dus naar uit dat het er echt van gaat komen en waarschijnlijk kunnen we er ook Zeehonden verwelkomen. Steeds vaker komen meldingen binnen van rustende zeehonden, bijvoorbeeld een grijze zeehond met rugnummer 57 die regelmatig op het strand is te zien.

Bovendien wordt het een unieke gelegenheid om de Zeereep te bezoeken, je mag hier struinen en wandelen terwijl dat op andere plaatsen verboden blijft. Zoals het er nu naar uit ziet kan het reservaat medio 2017 worden geopend.

Er wordt nu gewerkt aan het bestek klaarmaken, het aanvragen van vergunningen, het afstemmen van de gemeentelijke APV's en coördineren van de handhaving.

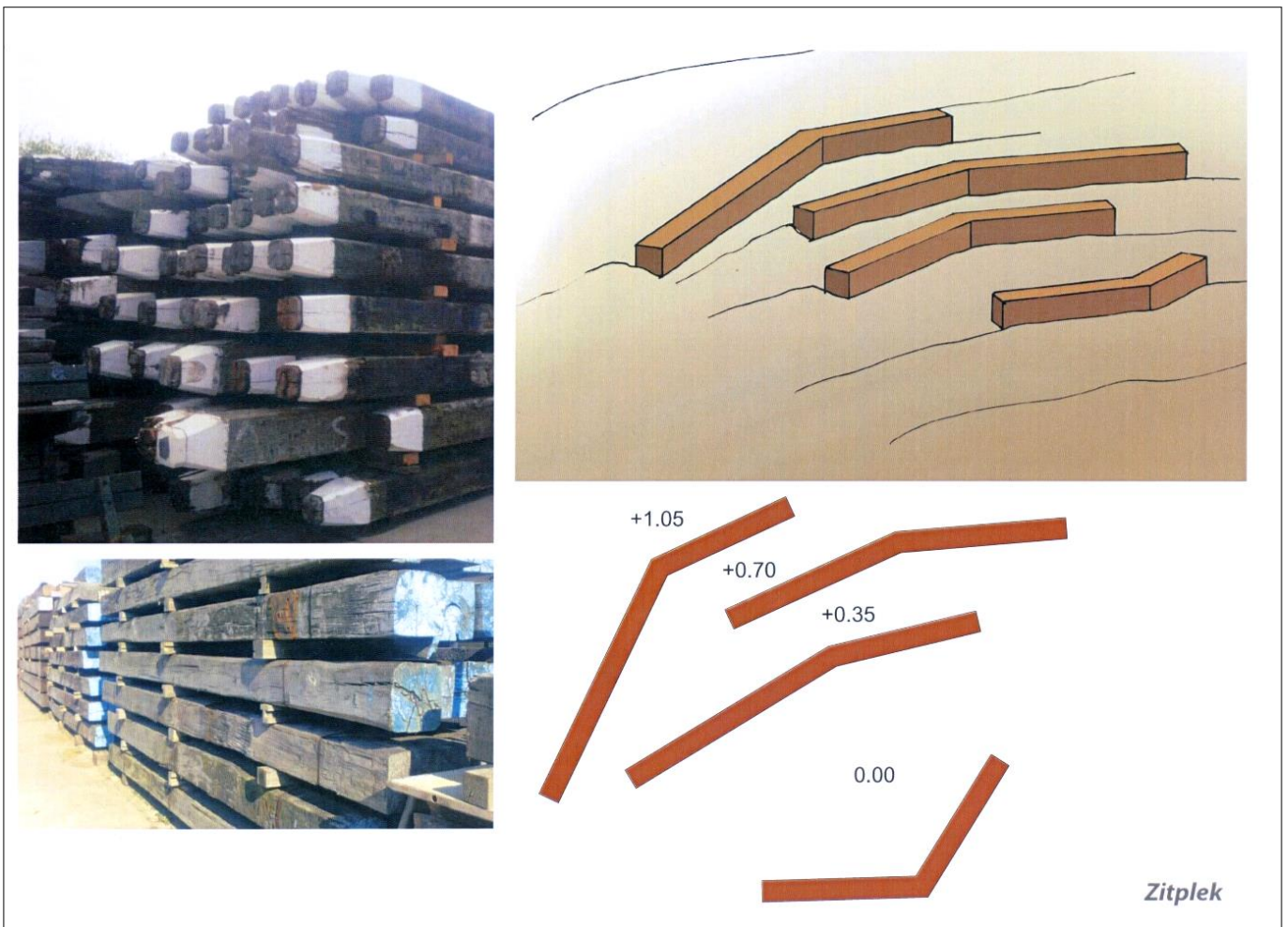
Ontwerp palenrij om het gebied op strand en in de reep te markeren

Het ontwerp

De projectgroep heeft uiteindelijk gekozen voor een eenvoudig ontwerp. Aan beide kanten van het 3 km lange stuk wordt het reservaat gemarkeerd door een lange rij zware dukdalf palen.

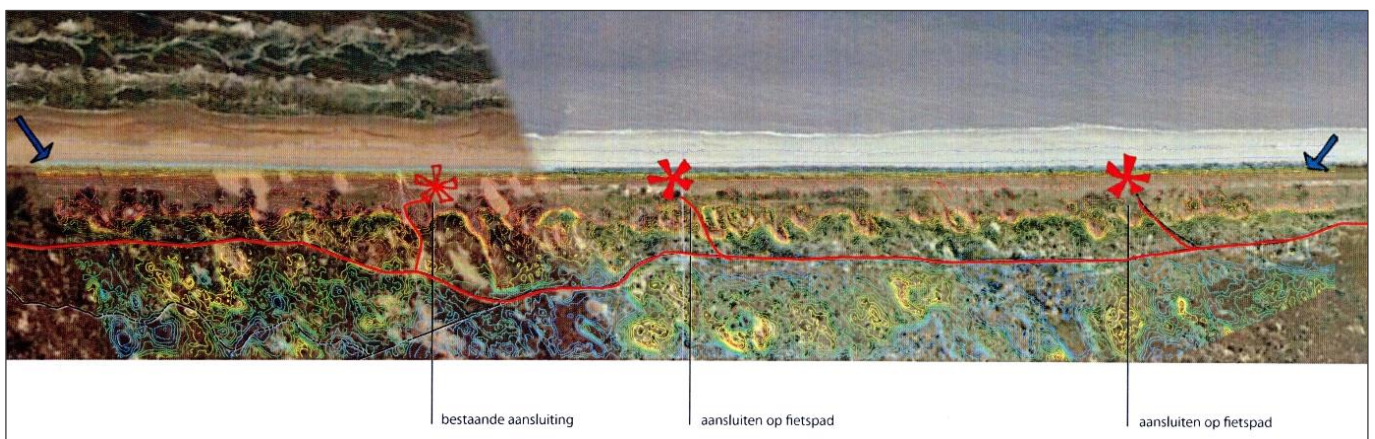
De rij wordt voortgezet richting zeereep waarbij de wandelaar geholpen wordt door een leuning van zwaar touw. Het pad wordt op het tussenduin van de reep aangelegd waarbij herkenningspunten de wandelaar zullen leiden naar de twee uitkijkpunten en enkele rustpunten.

Er komt een tweede uitkijkpunt aan de Zandvoortse kant.

De dukdalf palen die ook gebruikt worden om een zitplek voor groepen te maken

Het gebied wordt aan de kant van het fietspad naar Zandvoort op drie plaatsen ontsloten. Er wordt naar gestreefd om de afritten naar het strand te laten vervallen zodat bezoekers aan de bovenkant zullen blijven. Zie hieronder de schematische route en de aansluitpunten. De rode lijn geeft het fietspad aan.

Aansluitpunten vanaf het fietspad tussen Langervelderslag en Zandvoort

Het ontwerp is gerealiseerd door Jos van de Lindeloof, Tuin- en Landschapsarchitectenbureau te Delft. De informatievoorziening rond het project, om het goed te laten slagen, is van groot belang. Binnen de begroting is daar een redelijk budget voor opgenomen. Op onze vereniging zal een beroep worden gedaan om daar aan mee te werken.

Een goed jaar voor bremrapen

Jelle van Dijk

Inleiding

Bremrapen behoren tot de merkwaardigste planten van onze flora. Dat geldt niet alleen voor hun uiterlijke verschijning, maar ook voor hun leefwijze.

De bremraapplant bestaat bovengronds uit een stevige stengel waaraan bruingele bloemen ontspruiten.

Bladgroen ontbreekt geheel.

Voor de voedselvoorziening is de bremraap dan ook geheel op andere planten aangewezen. De wortels van de bremraap boren zich in de wortels van een andere plant.

Op deze wijze komt de bremraap aan voldoende water en voedingsstoffen. Bremrapen zijn dus echte parasieten. De bloemen zijn na enkele dagen al verwelkt. Ze worden bruin en stijf en blijven aan de stengel zitten. Omdat de stengel enigszins 'verhout', blijft de uitgebloeide bremraap nog maanden na de bloei zichtbaar en herkenbaar.

De naamgever van de bremrapenfamilie is de Grote bremraap. De stengel van deze plant, die wel 80 cm hoog kan worden, is van onderen knolvormig verdikt. Vandaar het woordje "raap" in de naam bremraap. De Grote bremraap parasiteert op bremsoorten. In Zuid-Europa, met z'n uitgestrekte bremstruwelen, kom je deze bremraap nogal eens tegen. In ons land is het een zeer zeldzame soort, die op de Gewone brem parasiteert en slechts op een paar plaatsen in Noord-Brabant en Gelderland te vinden is.

Zeedorpenlandschap

Nergens in ons land zijn zoveel bremrapen te zien als in de kalkrijke duinen tussen Bergen in Noord-Holland en Den Haag. Het gaat daarbij om de soorten Walstrobremraap, Blauwe bremraap en Bitterkruidbremraap. Het is dus blijkbaar niet alleen de aanwezigheid van de 'gastheerplant' die de verspreiding bepaalt, want de soorten die als 'gastheer' optreden hebben een veel ruimere verspreiding in ons land. Hoewel al het benodigde voedsel aan de gastheerplant onttrokken wordt, speelt het kalkgehalte van de bodem blijkbaar ook een belangrijke rol. Ten noorden van Bergen beginnen immers de kalkarme duinen en daar ontbreken bremrapen geheel. Zoemen we verder in op de ligging van de groeiplaatsen, dan zien we dat bremrapen vooral rond de oude zeedorpen te vinden zijn.

De duinen rond de zeedorpen werden tot in de tweede helft van de vorige eeuw voor allerlei doeleinden gebruikt. Zo werden in vlakke valleitjes akkertjes aangelegd waarop groenten en aardappelen werden geteeld.

Een naam als "Guytedel" herinnert nog aan de tuinbouwactiviteiten van de familie Guyt in de Coepelduynen. Bij Zandvoort en Egmond zijn trouwens nog heel wat duinakkertjes in gebruik.

Verder herinnert de naam Wantveld in Katwijk en Noordwijk nog aan de tijd dat in de duinen dichtbij het dorp de netten te drogen werden gelegd. Een bekende activiteit vanuit de zeedorpen was ook het laten grazen van schapen en geiten, het verzamelen van brandhout en

het steken van plaggen voor de potstallen. Door die veelheid van kleinschalige ingrepen is rond de dorpen een duingebied ontstaan met een gevarieerde, bijzondere flora. Botanici spreken dan ook vaak van de flora van het zeedorpenlandschap.

Deze plantengemeenschap kenmerkt zich door veel bijzondere soorten, die buiten dit eertijds sterk verstoorde duingebied, niet of slechts sporadisch te vinden zijn. Het gaat daarbij om soorten als Nachtsilene, Wondklaver, Grote tijm, Kleine steentijm, Geelhartje, Hondskruid en Duinsalomonszegel. En als kers op de taart de drie genoemde soorten bremrapen!

Bitterkruidbremraap - Astridboulevard - 25 juni 2016

In onze omgeving is de flora van het zeedorpenlandschap vooral in de Coepelduynen goed ontwikkeld. Aan de noordkant van Noordwijk aan Zee worden veel minder typerende soorten gevonden dan in de Coepelduynen. Voor het afgraven van de oude holes van de vroegere golfbaan was de zeedorpenflora hier veel gevarieerder. Nu resten slechts enkele restanten langs de randen van dit gebied.

Het derde gebied met kenmerkende soorten van het zeedorpenlandschap, ligt op het terrein van de Noordwijkse Golfclub. Hier zijn nog duidelijk duinakkertjes te herkennen. Deze akkers werden geëxploiteerd door de bewoners van het nabij gelegen Langeveld, waar in de late Middeleeuwen al een kapel gebouwd werd.

Regenrijk voorjaar

De verspreiding van bremrapen in geografische zin wordt, zoals hiervoor werd geschetst, vooral bepaald door de aanwezigheid van de gastheerplanten, het kalkgehalte van de bodem en door 'reuring' in de bodem in het nabije of verre verleden. Wordt aan deze voorwaarden voldaan, dan zal er in het vroege voorjaar ook nog eens een flinke plens water moeten vallen, willen we de bremrapen ook werkelijk te zien krijgen. Dat laatste is trouwens niet uniek voor bremrapen. Veel soorten in de duinen zijn sterk afhankelijk van regenval in het voorjaar.

Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het zeldzame orchideetje Hondskruid. Omdat deze soort na 1960 steeds minder gevonden werd, vroeg de toenmalige directeur van het Rijksherbarium (Dr. S.J. van Oostroom) mij in 1975 om jaarlijks het aantal bloeiende orchideetjes in de Coepelduynen te tellen. Het Hondskruid kwam omstreeks die tijd eigenlijk alleen nog voor bij Noordwijk en Wijk aan Zee.

De resultaten van mijn tellingen (na 1985 voortgezet door Mart Gielen) varieerden van nul exemplaren in een droog voorjaar tot ruim 200 na een regenrijk voorjaar.

Een vergelijkbare variatie treedt op bij bremrapen. Blijkbaar is er voor de bremraap in droge omstandigheden te weinig vocht uit de gastheer te halen om tot volle wasdom te kunnen komen.

Walstrobremraap - Astridboulevard - 25 juni 2016

Walstrobremraap

Het eerst in bloei komt de Walstrobremraap. In een warm voorjaar verschijnen ze vaak al in de eerste week van mei. Deze bremraap parasiteert op Glad walstro en Geel walstro, twee soorten die in het zeedorpenlandschap op veel plaatsen te vinden zijn. De grootste groeiplaats van de Walstrobremraap bevindt zich op het Katwijkse Wantveld. Het gaat hierbij om het deel tussen de grote parkeerplaats en de Binnenwatering. Op 18 juni van dit jaar zag ik alleen al langs de rand van die parkeerplaats ruim 150 ex. staan. In de Coepelduynen kun je vooral aan de noord- en zuidzijde de meeste Walstrobremrapen verwachten.

In de bermen van villapark De Zuid wordt deze bremraap zelden aangetroffen, maar dat geldt niet voor de strook langs de Koningin Astridboulevard, ingeklemd tussen de laaggelegen parkeerplaatsen en het trottoir van de eigenlijke boulevard. Vooral bij hotel De Baak zijn vaak stevige exemplaren te zien.

Ten noorden van Noordwijk vind je deze bremraap vrijwel jaarlijks langs de vroegere greens van de golfbaan of wat daar nog van over is. Verder noordelijk is er maar één plek waar jaarlijks groepjes Walstrobremrapen verschijnen: het terrein van de Noordwijkse Golfclub. Vooral de duinen langs de Weideweg vormen een waar bolwerk van deze soort.

Walstrobremraap - Wantveld Katwijk - 18 juni 2016

Gaan we verder noordwaarts, dan duurt het tot vlak voor Zandvoort voordat het zin heeft weer naar een Walstrobremraap te zoeken.

Rest nog te vermelden dat de Walstrobremraap in ons land beperkt blijft tot de kalkrijke duinen tussen Bergen (NH) en Cadzand, Schouwen uitgezonderd. Daarnaast komt deze soort sporadisch voor op rivierduintjes langs de Gelderse IJssel.

Blauwe bremraap

Als de eerste Walstrobremrapen uitgebloeid raken, schieten de bloeistengels van de Blauwe bremraap de grond uit. Dat zijn er soms wel tien tot twintig bij elkaar als de soort parasiteert op Duinaveruit. Meer verspreid staan de bloeistengels tussen het Duizendblad, de tweede soort waarop deze soort parasiteert. Nog sterker dan de Walstrobremraap is de Blauwe bremraap gebonden aan plaatsen waar de grond in het verleden is omgewoeld. In het eigenlijke duingebied tref je deze soort daarom zelden aan. In de Noordduinen zijn weleens Blauwe bremrapen gezien op plaatsen waar bunkers zijn aangelegd. Van het terrein van de Noordwijkse Golfclub is slechts een waarneming uit 1988 bekend.

Aan het ontbreken van Duinaveruit ligt dit niet! Zo is deze soort een opvallend talrijke soort in de Coepelduynen, maar Blauwe bremrapen vind je er vrijwel niet. Mij is alleen een groeiplaats in het duin achter de Berghstichting bekend, waar dit jaar 36 bloeistengels te zien waren. Daarentegen zijn de pollen met Duinaveruit wel in trek langs Bosweg, Northgodreef en Dennenweg. Ook bij pollen Duinaveruit op braakliggende bouwkvelds waren dit jaar veel Blauwe bremrapen te zien. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de kvelds langs de Bosweg waar vroeger het Zingerhotel en de villa van de familie Vogelaar stonden. In totaal werden langs de Bosweg en op de aanliggende bouwkvelds 440 bloeistengels geteld. Een bijzondere groeiplaats vormen de bermen in De Zuid. Hier parasiteert deze bremraap vrijwel uitsluitend op Duizendblad. Alleen aan de Dennenweg, bij de achteringang van het Heinekencomplex, parasiteert deze bremraap ook op Duinaveruit. Sommige bekende groeiplaatsen uit het verleden zijn verdwenen, vooral door

acties van bewoners van het aanliggende pand. Een berm met een gevarieerde begroeiing van duinplanten vinden zij niet passend bij hun villa, waarna zij de berm omwerken tot een gazonnetje dat vaak gemaaid wordt. Daarbij

Blauwe bremraap - De Zuid - 15 juni 2016

worden nogal eens ook enkele bomen en struiken geplant. Nog erger wordt het als een deel van de berm bestraat wordt om een extra parkeerplaats te realiseren. Op deze manier gingen fraaie groeiplaatsen langs de Rembrandtweg, Spinozaweg en Beethovenweg verloren. Gelukkig bleken er enkele nieuwe groeiplaatsen te zijn ontstaan, zoals aan het begin van de Beethovenweg. Door de bijzondere omstandigheden was het totaal aantal bloeistengels in De Zuid ongekend hoog: 384. De belangrijkste groeiplaatsen lagen dit jaar langs Dennenweg (170), Beethovenweg (100), Rembrandtweg (50), Spinozaweg (20) en Koningin Astridboulevard (40). Vermoedelijk komt het aantal voor De Zuid boven de 400 uit, want ook in sommige particuliere tuinen zijn vrijwel jaarlijks Blauwe bremrapen te zien. Een bijzondere groeiplaats in onze regio vormen sommige bermen van de provinciale weg N206. En juist deze groeiplaatsen stelden dit jaar teleur. Op de groeiplaats bij het viaduct over de Herenweg aan de noordkant van Noordwijkerhout, in sommige jaren goed voor ruim 50 planten, was nu geen enkele Blauwe bremraap te zien. Ook de groeiplaats bij het viaduct over de Van der Weijdenlaan, in 2014 goed voor 190 bloeistengels, stelde nu niet veel meer voor. Slechts enkele bremrapen waren hier nog te zien. Beter verging het de groeiplaats bij de Corneliabrug die in 2015 ontdekt werd met 14 planten.

Nu waren op precies dezelfde plaats 40 bloeistengels te tellen.

In ons land is de Blauwe bremraap alleen te vinden in de duinen tussen Bergen (NH) en Hoek van Holland. Ook op Goeree is deze soort te vinden. In het binnenland komt de Blauwe bremraap vrijwel nergens meer voor.

Bitterkruidbremraap

Deze bremraap parasiteert op Bitterkruid, een forse, stijf behaarde composiet met fraaie 'paardenbloem-bloemen'. Op foto's van de Bitterkruidbremraap zie je zelden ook een bloeiende plant van Bitterkruid staan. Eddy Weeda schrijft in zijn *Nederlandse Ecologische Flora* dat deze bremraap zoveel vocht en voedingsstoffen aan de gastheerplant onttrekt, dat deze plant hierdoor meestal niet meer in bloei komt. Mijn ervaring met deze soort is, dat de bremraap verschijnt op het moment dat het Bitterkruid net bladeren en een beginnende bloeistengel ontwikkelt. Groei en bloei van de Bitterkruidbremraap gaan zo snel, dat we alleen nog een uitgebloeide bremraapstengel zien als het Bitterkruid tot volle wasdom is gekomen. Hoewel de meeste geparasiteerde planten van Bitterkruid niet in bloei komen, lukt het toch ook wel bloeiende planten te vinden met een bremraap er naast.

Van de drie genoemde bremraapsoorten heeft de Bitterkruidbremraap het kleinste verspreidingsgebied: de duinen tussen Bergen (NH) en Den Haag. Het merkwaardige bij deze soort is dat hij in dit beperkte areaal plaatselijk zeer talrijk kan zijn. Dit jaar ging het bij Wijk aan Zee om enkele duizenden stengels, terwijl het bij Noordwijk om ruim duizend bloeistengels ging. De grootste groeiplaats lag dit jaar langs de Koningin Astridboulevard. Vooral in de strook tussen het trottoir en de laaggelegen parkeerplaats iets ten noorden van restaurant "het Zuiderbad" stonden er vele honderden. Een opmerkelijke groeiplaats, omdat in deze zone de Rimpelroos nogal overheersend aanwezig is. Vorig jaar

Blauwe bremraap - Bosweg - 15 juni 2016

liet de gemeente de rozen bij de grond afzagen. Dit had tot gevolg dat licht en regenwater de bodem goed konden bereiken, waardoor de zaadbank, met daarin blijkbaar veel zaad van Bitterkruid en Bitterkruidbremraap, tot leven kon komen.

*Bitterkruidbremraap met Bitterkruid - Astridboulevard –
25 juni 2016*

In de bermen van De Zuid is deze bremraap alleen langs de zuidzijde van de Boerhaaveweg gevonden. In het aansluitende deel van de Coepelduynen was de Bitterkruidbremraap echter volop aanwezig en ging het om vele honderden planten.

Langs de Bosweg waren dit jaar ook meer bloeistengels te zien, evenals in het gebied Noordrand Noordwijk. Het terrein van de Noordwijkse Golfclub is altijd een goed gebied voor deze soort geweest en dat was in 2016 niet anders.

De meest noordelijke vondsten werden gedaan in de bermen van het deel van de Noraweg dat grenst aan het terrein van de golfclub.

Klimopbremraap

De drie bovengenoemde bremrapen zijn echte duinsoorten waarvan het aantal sterk beïnvloed wordt door de regenval.

Dat laatste is bij de Klimopbremraap niet het geval. Deze bremraap groeit in klimopperkjes waarbij de grond doorgaans geheel wordt afgedekt door de klimopbladeren. Blijkbaar wordt hierdoor de invloed van verdroging beperkt.

Deze bremraapsoort is de laatste decennia behoorlijk toegenomen in ons land.

Waarschijnlijk speelt de opwarming hierbij een rol, want in Zuid- en Midden-Europa was deze bremraap altijd al op veel plaatsen te vinden.

De langst bekende groeiplaats in onze regio ligt op het terrein van "de Wilbert" in Katwijk a/d Rijn. Verder was de rotonde bij Albert Heijn (de vroegere Konmar) in 't Heen een bekende plaats. Met het verwijderen van de

Klimop verdween hier ook de Klimopbremraap. De laatste jaren is de Klimopbremraap met vele honderden te vinden bij het Katwijkse raadhuis. Dat geldt in iets mindere mate voor de klimophaag van het kerkhof van Voorhout.

Groeiplaatsen met tientallen bloeistengels zijn verder gemeld van de Nieuwe Offemweg en een particuliere tuin in Noordwijkerhout (Mossennest). Dit jaar vond ik één uitgebloeid exemplaar in een klimopperkje op begraafplaats Duinhof in Lisse.

Overige soorten

Bij de aanleg van de Zuidelijke Randweg in Voorhout werd halverwege een brede strook ingezaaid met wilde bloemen. I

n 2007 bleken hier enkele tientallen Klavervreters te staan. Deze bremraap parasiteert hier vooral op Rode klaver. Of dit een spontane vestiging betreft of dat zaad van deze soort met het zaaipakket mee lifte, is niet meer na te gaan. In ieder geval neemt het aantal planten hier af.

Voor de volledigheid moet hier ook de Distelbremraap worden genoemd. In 1969 vond Michiel Boerman in de AWD bij het Starrenbroek twintig groepjes forse bremrapen. Het Nationaal Herbarium bestempelde deze planten als Walstrobremrapen. Naar aanleiding van de vondst van Distelbremrapen in 2000 in het Noord-Hollandse deel van de AW-duinen, werd het materiaal uit 1969 opnieuw onderzocht. Nu werd de determinatie van Boerman bevestigd.

Klimopbremraap - kerkhof Voorhout - 13 juli 2016

Spanje 2016 – Nerja en Malaga

Rob de Mooij

Dit jaar streek de familie, zoals altijd op zoek naar zonzekerheid en mooi weer, neer bij Nerja, in Zuid-Spanje. Geen vogelvakantie, maar ja, vogels vliegen er altijd. Voor dit jaar had ik het goede voornemen om een lokale vogelgids te benaderen om een ochtend of een dag te besteden aan vogelen. Via het web was ik bij www.birdaytrip.es terecht gekomen, Luis Alberto Rodriguez. En 19 juli – hoewel geen toptijd om te vogelen – was de dag.

19 juli – Gualdhorce bij Malaga

Luis haalde me op in Nerja, om half zes, omdat het eerste deel van onze expeditie erop gericht was om een Moorse Nachtzwaluw te vinden net buiten het vliegveld van Malaga.

In het donker kwamen we aan waar we zijn moesten. Het zoeken naar nachtzwaluwen gaat als volgt: je rijdt over allerlei zand- en landweggetjes, in de hoop dat je in de koplampen van de auto opeens twee oplichtende ogen ziet. En zowaar, na een minuut of 20 rijden zagen we opeens twee ogen in de ochtendschemer, op zeker 60 meter. Auto stilgezet, verrekijker erop. Er zat iets, dat opvloog terwijl we keken en onze kant op vloog. Onmiskenbaar een nachtzwaluw, en een grote vogel. Moorse Nachtzwaluw, die daar broedt.

Na een snel ontbijtje gingen we door naar een plek langs de snelweg, waar de rivier onder de weg doorloopt. Niet direct een plaats waar je zelf komt en lang zou stilstaan misschien, maar in Spanje is water vaak een goede

indicator voor vogels. Dit plekje was ook wel bijzonder. Er vlogen Koereigers en Kleine Zilverreigers rond en er stonden Blauwe Reigers en Kwakken in het water, in een groepje bomen vlak bij de weg zaten ook Kwakken, zowel volwassen als jonge exemplaren, en als klapper bleek de rietkraag waar we op uitkeken een nestplek van een Woudaap, die zich na 20 geduldige minuten ook goed liet bekijken, eerst vliegend over het water en daarna klauterend in het riet.

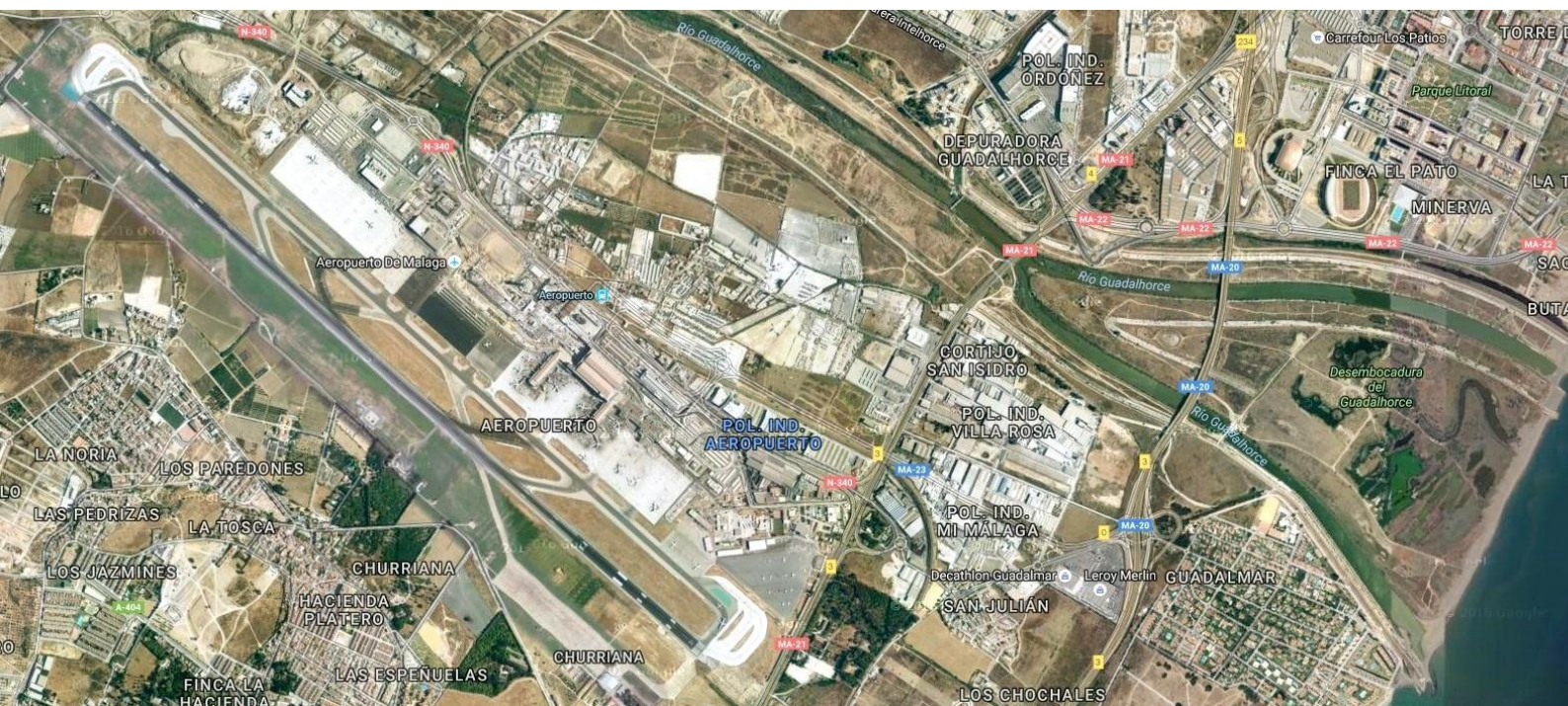
Verder Steltkluten, een IJsvogel, Cetti's Zanger, Krooneend, Oeverlopers, Witte Kwikstaart en eindeloos veel Vale Gierzwaluwen die passeerden richting de monding van de Guadalhorce.

Na deze plek gingen we autovogelend over wat landweggetjes rondom het vliegveld op weg naar onze hoofdbestemming van de dag, het natuurpark aan de monding van de Guadalhorce. Dit park is omringd door de bebouwing van Malaga, maar is redelijk beschermd door de twee rivierarmen die de monding vormen. En binnen die armen zijn een aantal plasjes in het verder droge land, die ons doel van de dag waren.

Wat zagen we zoal onderweg: Hoppen op een hek, Zwarte Spreeuwen in het veld, maar ook Putters, Huismussen, Boerenzwaluwen, Merels, Turkse Tortels, een Torenvalk, Kuifleeuwerik. Een Roodborstapuit zat in wat bosjes.

Gezocht maar (nog) niet gevonden: Kleine Zwartkop. We parkeerden aan de rand van een villawijkje. Dat was direct goed voor een Grauwe Vliegenvanger in een tuin, en meerdere Europese Kanaries langs de weg.

Vanaf de auto liepen we (Roodstuitzwaluw, Kleine Karekiet, Graszanger, nu wel Kleine Zwartkop) naar de

Linksboven het vliegveld van Malaga en rechts het natuurpark aan de monding van de Guadalhorce.

brug over de rivier, het gebiedje in. Ons doel waren de vijf waterpartijen die in het gebied aanwezig zijn, in een verder vrij dorre en droge omgeving. Er zijn bij vier van de vijf plasjes kijkschermen geplaatst. Grappig genoeg gebruikten wandelende en fietsende Spanjaarden die vooral als schaduwplekje om even te zitten, de vogelaars waren meer de toeristen.

Vier van de vijf plasjes hebben het karakter van een duinwaterpartij met rietkragen. Flink omvang, sommige wat meer met bosjes, andere meer open. De iconische soort van het gebied, Witkopeend, zat direct in het eerste plasje, twee mannetjes en twee vrouwtjes. Verder Dodaars, nog een Woudaap aan de overkant van het water, die wegvloog, een overstekende Purperkoet, een voedselbrengende Kleine Karekiet vlak voor de hut, en enkele Steltkluten. Aan de overzijde van de plas klonken doorlopend Bijeneters, die vooral vliegend aanwezig waren.

In het tweede plasje liepen Kleine Zilverreigers, een flink aantal Steltkluten met jongen, en langs de rietkraag een Gele Kwikstaart. Iberische? Geen idee. Dit plasje was net deels aangevuld met zout water, dacht Luis, daarom dreven er enkele dode Barbelen: dood door de droogte eerder of door het zoute water nu.

Het derde water ligt vlak tegen zee, is brak/zout en door een permanent droge zandbank van de zee gescheiden. Dit plasje is ook over grote delen ondiep genoeg om steltlopertjes te trekken, en was het meest vogelrijk van allemaal. Ik heb iedere vakantie wel een soort op mijn verlanglijstje staan. Deze keer was het de Audouins Meeuw. Het lukt me al jaren niet om tijdens zoekijkuurtjes er eentje met zekerheid uit de lucht te vissen in Spanje. Hier hadden ze een rustplaats. Er zaten tientallen adulte Audouins op twee kleine eilandjes en aan de kant. Met de telescoop waren ze in alle rust te bekijken. Verder zaten er 100-en Kokmeeuwen en 10-tallen adulte Zwartkopmeeuwen, plus enkele Grote Sterns. Twee Flamingo's stonden in het water, een Regenwulp vloog over (de eerste voor Luis dit najaar), een Grutto, een Kleine Strandloper, drie Tureluurs en Steltkluten liepen door het water, Strandplevieren liepen langs de oever. Prachtige plek. Nog even over zee gekeken, voor een paar vliegende Audouins Meeuwen, een Jan van Gent en een (zeer verre) Kuhls Pijlstormvogel. Tijdens de wandeling terug vonden we verder een Nachtegaal, Kleine Zwartkop, en vlogen er steeds Boerenzwaluwen (weinig), Bijeneters (meer) en Vale Gierzwaluwen (veel) rond en over.

Het vierde plasje was weer zoet en met riet omzoomd. Inmiddels was het wel ongeveer 12 uur en bloedheet. Ook op dit plasje weer Witkopeenden, een paar Tafeleenden, Dodaarzen, Meerkoeten, Waterhoentjes. In het riet zaten twee Zwartkopwevers (escape). De show werd echter gestolen door een stuk of 20 Bijeneters die in een paar boompjes zo'n 25 meter van het scherm af- en aan vlogen. Prachtig te bekijken de verschillen tussen adulte en jonge vogels, die nog bedelgedrag vertoonden, en ook prachtig te zien hoeveel insecten ze vingen en op de takken opaten. Ik had mijn fototoestel thuisgelaten, maar daar had ik inmiddels bijzonder veel spijt van. Ik had nog beter

zonder verrekijker kunnen rondlopen. Witkopeend, Audouins Meeuw, Bijeneter, jonge Steltkluten, ze hadden allemaal prachtig op de foto kunnen staan...

Laatste plasje. Hier zat een grote groep Zwarte Spreeuwen, die zich weer aan het verzamelen waren. Ook bij ons vakantiehuis zag ik groepen tot 80 exemplaren. In dit plasje niet meer zoveel nieuws. Wel leuk: vlak voor het scherm was een zandplaat, waarop een Strandplevier op twee eieren zat, en een Kleine Plevier (daar ook talrijk) op één ei, 15 meter verderop. Niet broedend, maar als een kleine parasol koelend stonden ze boven hun eieren. Waarschijnlijk tweede legfels, zo laat. Verder vloog hier nog een Hop langs en ook hier Steltkluten en gewone Kluten met jongen. Op de weg terug naar Nerja vloog er vlak langs de weg een Slangenarend, kort maar goed te bekijken.

Tot zover deze geslaagde trip naar Malaga, de monding van de Guadalhorce. De gids, Luis Alberto, is sinds zijn kindertijd vogelaar. Hoewel vogelaars in Spanje volgens hem een beetje "freaky" zijn, heeft hij toch zijn baan als econoom een paar jaar geleden opgegeven om zijn vogelgidsbedrijf te starten, en met groeiend succes.

Was deze ene ochtend eigenlijk het vogelkijken van drie weken vakantie? Bijna, maar nog niet helemaal. We verbleven in een huis met een riant uitzicht over zee. Een mooie aanleiding om de meeste dagen 's ochtends en 's avonds even over zee te kijken en soms overdag. Van waarneming.nl had ik de indruk dat ik in ieder geval wel Kuhls en Vale pijlstormvogels moest kunnen zien. En dat was zo. Iedere dag vlogen er 10-tallen tot 100-en Kuhls Pijlstormvogels (of moet ik netjes zeggen Kuhls/Scopoli's) langs. Niet overdag, maar in het eerste uur na zonsopkomst en de laatste twee uur voor zonsopgang vlogen er flinke aantallen langs, en soms vrij dicht onder de kant. Vale Pijlstormvogels waren veel minder talrijk. In drie weken heb ik er zo'n 15 gezien. Verder vond ik de zee erg leeg. Een keer twee Kleine Zilverreigers, een waarschijnlijke Reuzenster in de laatste week overdag, wat Geelpootmeeuwen, een Kleine Mantelmeeuw, een paar Kokmeeuwen en een paar Zwartkopmeeuwen, een paar kandidaat Audouins (maar niet zeker) en dat was het wel.

En tot slot, om het huis? Daar zaten een Koolmees, Houtduiven, Turkse Tortels, ook een Kleine Zwartkop, er vlogen wat Putters, een Zomertortel zat ieder dag te koeren aan de overkant van de weg. Veel Roodstuitzwaluwen de eerste week, geleidelijk meer Boerenzwaluwen in de 2^e en 3^e week, veel Huiszwaluwen, passerende Vale Gierzwaluwen vooral 's avonds, een Witte Kwikstaart met jongen op een strookje gras. Juli in Zuid-Spanje is vast geen vogeloptijd. Maar toch was het aangenaam vogelen tijdens de uren die ik er aan besteed heb.

Alleen dat thuisgelaten fototoestel....

Zondag 25 september

VOGELS RONDOM HET HUIS MET ACHILLES COOLS, KEES HEIJ EN KOOSDIJKSTERHUIS IN HET CULTUURCAFÉ

Een middag over vogels rondom het huis, in samenwerking met de Vereniging van Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Kom luisteren naar de verhalen van **Koos Dijksterhuis, Kees Heij en Achilles Cools**.

Auteurs van de boeken *De spreeuw*, *De huismus*, *de Kauw* en *de Goudvink*.

Antiquariaat **Moby Dick** presenteert een bijzondere collectie antiquarische vogelboeken.

De huismus

Van meest algemene vogel tot bedreigde soort: wat is er aan de hand met de huismus? Nog niet zo lang geleden stond er een premie op het doden van huismussen, nu dat niet meer het geval is, wordt de huismus bedreigd door het veranderende milieu.

Kees Heij en Jacques Vos bestuderen de huismus al vanaf hun schooltijd, Heij is er zelfs op gepromoveerd. In dit boek beschrijven zij uitgebreid het leven van deze tegelijk zo bekende en volstrekt onbekende vogel en gaan zij op zoek naar de mogelijke oorzaken van hun achteruitgang en wat daaraan te doen is. Het lot van de huismus is onverbreekelijk verbonden met dat van de mens en een monografie over de vogel is dan ook tevens een cultuurgeschiedenis van deze relatie.

De spreeuw

Spreeuwen zwermen met miljoenen door de avondlucht. Hoe doen ze dat? Ze versieren hun nesten met bloemen. Waarom doen ze dat? Het leven van spreeuwen kent vele interessante aspecten. Koos Dijksterhuis is al jaren gefascineerd door spreeuwen, door hun gedrag en hun voorkomen. Ze zijn een genot om naar te kijken, zeker wanneer het licht hun fraaie verenkleed zichtbaar maakt, en een genot om naar te luisteren, ze zingen en neuriën immers het hele jaar door.

Spreeuwen zijn overal waar mensen zijn, ze broeden het liefst onder dakpannen in de stad en op het platteland, we nemen ze daardoor voor lief. Maar de laatste jaren nemen ze in aantal af, waarschijnlijk door toedoen van dezelfde mensen bij wie ze onderdak vonden. In *De spreeuw* beschrijft Dijksterhuis zijn grote liefde voor deze vogel in de hoop op een betere toekomst voor dit dier.

De Goudvink & De Kauw

Achilles Cools, auteur van het inmiddels klassiek geworden *De kauw*, is vermaard om zijn nauwkeurige natuurobservaties. Hij is erin geslaagd goudvinken te verleiden in zijn tuin te broeden. Een paar jaar lang heeft hij hun gedrag dagelijks geobserveerd en tevens geprobeerd de wereld door hun ogen te zien. Waarom zijn die mannen zo bloedmooi en vrouwen muisgrijs? Zijn mannen altijd siermakers en vrouwen kunstkenneren? En waarom behoort hij niet tot de topzangers, terwijl hij zachtjes bijzondere melodieën kan fluiten?

Cools heeft alle literatuur over de goudvink bestudeerd en lardeert deze kennis op luchtige wijze met zijn eigen observaties. Dat heeft geresulteerd in een unieke monografie over een van onze mooiste vogels.

Praktische info:

Zondagmiddag 25 september Aanvang 15.00 uur

Beamer, geluidsinstallatie, podium aanwezig

Parkeergelegenheid in parkeerkelder onder de boekhandel of op zondag vrij parkeren in straten rondom de boekhandel. Wij kunnen u ook ophalen van station Voorhout of Sassenheim.

Adres: Keuvel 1, 2201MB Noordwijk

Contact: Martha Baalbergen 071-3613073 of 06-48082804

Martha Baalbergen 06-48082804 / 071-3613073

www.boekhandelvandermeer.nl

Waarnemingen april, mei, juni 2016

Peter Spiereburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Ooievaars

Op 18 maart hield Caroline Walta bij onze vereniging een enthousiaste lezing over Ooievaars in de regio. Hoe actueel het onderwerp was bleek al snel bij de ooievaarspalen in ons werkgebied. Vorig seizoen was er de eerste serieuze broedpoging van Ooievaars sinds 1905. Op de ooievaarspaal in Klein Leeuwenhorst bouwde een paar een nest en ging tot broeden over. De nog onervaren, te jonge vogels waren toen niet succesvol. In elk geval één van de vogels probeerde het dit jaar weer. Dit was de vogel herkenbaar aan de zwarte ring, geringd als nestjong in 2013 in Rijswijk. De partner was ongeringd, dus niet met zekerheid dezelfde vogel. Het paar koos een nieuwe plek: de ooievaarspaal in de Bronsgeest, goed zichtbaar vanaf de Bronsgeesterweg. Dit jaar waren ze wel succesvol en kwam er voor het eerst in ruim een eeuw een ooievaarsjong groot in ons werkgebied.

De eerste vogel arriveerde op 3 maart en liep eerst bij de oude nestpaal in Klein Leeuwenhorst (WK). Waarschijnlijk dezelfde vogel liep op 5 maart achter Offem (WB). Deze plek bleek later in het seizoen één van de favoriete plekken om voedsel te zoeken en de geringde vogel was hier regelmatig te zien. Op 11 maart was het paar voor het eerst aanwezig op het nest in de Bronsgeest (SH). Op 22 maart zat één van de vogels voor het eerst in broedhouding op het nest (JD). Vanaf 10 april was duidelijk dat het broedproces echt begonnen was. Eén van de vogels zat steeds op het nest terwijl de ander aan het voedsel zoeken was, vaak in het weilje achter Offem. De eerste indicatie dat de jongen waren uitgekomen was op 22 mei, toen één van de oudervogels op het nest stond en met de snavel in het nest stond te pikken en zichtbaar met de jongen bezig was. Toen dit voorspoedig bleek te gaan en er minimaal één jong af en toe zichtbaar was nam Hein Verkade het initiatief voor een ringactie. In nauw overleg met de beheerder en na contact met de brandweer, bleken deze laatste van harte bereid om tijdens een oefening assistentie te verlenen. Ook Maarten Verrips, de ringer die eerder één van de oudervogels in 2013 in Rijswijk had geringd, was beschikbaar. Zo stond er op 13 juni naast de ooievaarspaal een brandweerwagen. Met de hoogwerker was het nest makkelijk te bereiken en kon er een jong vanaf worden gehaald. Deze was in goede conditie en kreeg een zwarte ring met code NLA3E838. Het jong bleek uit een drielegsels te zijn gekomen. Het tweede jong bleek het niet te hebben gered. De beheerder meldde dat de vogel een week eerder uit het nest was gevallen of gegooid. Inderdaad lagen de resten van het jong daar. Een derde ei was onbevruucht en was in het nest achtergebleven.

Ooievaars-21 mei 2016-Bronsgeest Noordwijk ©Jelle van Dijk

Nu de eersteling van dit ooievaarspaar individueel herkenbaar is geworden, wordt het spannend of deze terug wordt gezien. Jonge vogels trekken in het eerste jaar weg naar de overwinteringsgebieden in Spanje en West-Afrika. In Spanje zijn open vuilnisbelten een favoriete plek, waar zich veel Ooievaars verzamelen om op een makkelijke manier aan de kost te komen. De jongen blijven tot drie jaar in de overwinteringsgebieden en komen als ze geslachttrijp zijn terug naar het broedgebied. Met de vele gevaren onderweg is dan de eerste vraag natuurlijk of NLA3E838 terug komt en vervolgens waar hij of zij zich vestigt. De ouder, uit het ei gekropen in Rijswijk, vestigde zich niet ver van de ringplek en was hier al in het tweede levensjaar terug. Met de tientallen nestjongen die in de Den Haag zijn geringd is er inmiddels een redelijk

beeld van hoe groot de kans is dat we onze Ooievaar terug gaan zien. Van de 59 jongen die van 2012-2016 rond Den Haag zijn geringd zijn er tot nu toe 11 levend terug gemeld (med. Caroline Walta). Daar gaan er nog wel een aantal bijkomen als onvolwassen vogels terugkeren uit de overwinteringsgebieden. Maar duidelijk is dat met de gevaren onderweg niet voor iedere vogel een terugkeer vanzelfsprekend is. Opletten in elk geval op een Ooievaar met een zwarte ring, het kan zomaar het jong van Bronsgeest zijn, de eerste 'Noordwijkse' ooievaar in meer dan 100 jaar.

Broedseizoen zonder grote verrassingen

Afgezien van de Ooievaars bracht het broedseizoen relatief weinig verrassingen. De ontwikkelingen die we afgelopen jaren zagen zetten door. Ook bij ons is het nu bijna gedaan met de **Zomertortel**. Op nog maar één van de voorheen vaste plekken was het bijzondere koerende geluid dit jaar nog te horen. Het bleef ook bij maar één waarneming: een koerende vogel op 15 juni in de groenstrook langs de N206 in Noordwijkerhout (JD). De **Engelse Kwikstaart** gaf hetzelfde beeld als vorig jaar: 4 van de vaste plekken bezet. Bij twee van de paren waren de mannetjes hybrides van Engelse en Gewone Kwikstaart (MW, PS). Bij het paar in de Zwetterpolder ging het wel om een zuiver man Engelse, maar was het vrouwtje zeer waarschijnlijk een gewone (HV). De hybridisatie is een teken dat de Engelse Kwikstaart op het punt van verdwijnen staat. Het vinden van 'engelse' partners gaat de resterende vogels steeds moeilijker af. De afname lijkt los te staan van de kwaliteit van het bollenland als habitat. **Veldleeuweriken**, **Gele Kwikstaarten** en **Patrijzen** blijven het onverminderd goed doen en vertonen geen tekenen van recente afname. De Bollenstreek wordt daarmee steeds meer een positieve uitzondering in het agrarisch gebied in Nederland wat broedvogels betreft. Dat geldt overigens niet voor de **Ringmus**, waarvoor onze regio één van de weinige witte vlekken op de kaart is in de landelijke verspreiding. Dit kwartaal waren er welgeteld twee waarnemingen: 2 vogels in Noordwijkerhout (SW) en 2 in de Hoozeveense Polder (PS). Ook de **Rietgors** is bij ons bij gebrek aan geschikt habitat een schaarse verschijning als broedvogel. Naast het Oosterduinse Meer en de AWD was er dit jaar een nieuwe vestiging bij de vijver van de rioolwaterzuivering langs de Achterweg (PS, SH). Een bijzonderheid was de zingende **Vuurgoudhaan** bij de Duindamse Slag op 9 juni (VS). Na 2014 is dit de tweede juniwaarneming in het dennenbos in de binnenduinrand en wellicht de opmaat naar de vestiging als broedvogel. De **Boomklever** heeft alweer een aantal jaar de hele binnenduinrand gekoloniseerd. Dit jaar bereikte hij ook weer voor het eerst sinds jaren het, voor deze bosvogel, geïsoleerde Overbosch in Voorhout (LP, PS). De **Kleine Bonte Specht** gaat onverminderd door met de opmars. Op basis van losse waarnemingen zijn minimaal 8 territoria te onderscheiden, van de AWD, Langeveld, binnenduinrand Noordduinen tot en met Leeuwenhorst. Nieuw is vestiging op Willem van den Bergh, met de waarneming van een man op 28 juni (CS). De **Grauwe Vliegenvanger** broedde in elk geval succesvol in het Langeveld (BD). In de AWD en het Langeveld waren nog zeker 3 territoria aanwezig, getuige de aanwezigheid van Grauwe Vliegenvangers in juni. **Spotvogels** zijn zeldzaam geworden in ons gebied, met dit jaar maar één melding: een zingende vogel in het Kapellebos (JV). De **Roodborsttapuit** doet het goed in de duinen en broedde dit jaar ook daarbuiten: een paar met jongen was in juni aanwezig op braakliggend terrein langs de Achterweg (CZ PS). Hier had afgelopen winter ook een vrouw Roodborsttapuit overwinterd. Duidelijke aanwijzingen voor broedgevallen van **IJsvogels** ontbraken dit jaar, hoewel er wel paren aanwezig waren in Rijnsoever Katwijk en in Nieuw-Leeuwenhorst. Bijzonder was wel dat er voor het eerst sinds jaren een duidelijke aanwijzing was van een broedgeval van **Rouwkwikstaarten**. Op 4 juni zat een man met voer voor jongen bij de Binnenwatering (AM). Op 16 juni zat een man Rouwkwikstaart langs de Oosterduinse Sloten, op de plek waar ook in 2015 een juniwaarneming was (JDu). Ook deze vogel was voer aan het verzamelen (AR).

Vuurgoudhaan 28 mei 2016 ©Peter van Duijn

Maandoverzicht

april

De maand april was vrij koud. De temperatuur lag zelfs beneden de uitzonderlijk zachte decembermaand van 2015! De enige warme dag was op 3 april, vanwege de zuidelijke tot westelijke stroming waarin we in de eerste helft van de maand zaten. Die bracht ook veel regen. Met de wind in de noordhoek was vooral de tweede helft van de maand koud en nat. Dagen met oostenwind waren de hele maand schaars.

Op 1 april zat er nog een late **Klapekster** in de AWD De Wouwen (EA). In de eerste helft van de maand arriveerden langzamerhand de meeste zomergasten. Bij **Zomertalingen** gaat het dan vrijwel altijd om een zeetrekwaarneming. De eerst vloog op 1 april langs de zeetrekhut, met later in de maand nog 4 op 24 april (JD). De eerste **Fitis**, **Gekraagde Roodstaart**, en **Boompieper** lieten zich op 1 april horen in de zuidelijke AWD (AM). Daarna volgden op 2 april een **Zwartkop** in het Overbosch (PM) en een overvliegende **Gele Kwikstaart** over de Driehoek (CZ). Een vroege **Nachtegaal** zong al op 4 april aan de Zilkerduinweg (JW). De volgende waarneming was op 11 april (RG), waarna ze massaal arriveerden. De eerste **Koekoek** riep op 9 april in de AWD (AM). Dezelfde dag zong er ook de eerste **Braamsluiper** (MK), gevolgd door de eerste **Grasmus** op 10 april bij de Noordwijkse Golfclub (JF). Op 9 april zat er ook een man **Engelse Kwikstaart** in het Haasveld in de AWD (MK). Daarna arriveerde er een **Rietzanger** op 16 april bij het Oosterduinse Meer (CZ) en een relatief late **Sprinkhaanzanger** op 17 april in de AWD (MK). In de volgende golf zomergasten arriveerde op 22 april een vroege **Kleine Karekiet** bij het Oosterduinse Meer (KV). Op 23 april zong een **Tuinfluit** in de AWD Paardenkerkhof (SH). De **Gierzwaluwen** arriveerden opvallend laat met de eerste waarneming boven de AWD op 29 april (MK) en de eerste boven het dorp op 30 april (RM). Over zee verschenen de eerste sterns ondanks de koude maand redelijk op tijd, met de eerste **Noordse Sterns** op 14 april, **Dwergsterns** op 20 april en **Zwarte Sterns** 24 april (JD). De trek van steltlopers en eenden langs de zeetrekhut was bescheiden met als betere dagen 11 april met 306 **Slobeenden** (JD HV) en 26 april met 92 **Rosse Grutto's** (JD). Een bijzonder gezicht was het groepje van 11 **Kluten** dat op 9 april in zee voor de zeetrekhut zwom. Op 2 april trok een **Purperreiger** naar noord over Polder Hoogeweg (HS). Hier was op deze datum en op 12 april ook nog een **Grote Zilverreiger** aanwezig (HS PP). Op 16 en 17 april verbleef er een **Kleine Zilverreiger** (GB JZ). Op 9 april trok er laat in de avond een **Roerdomp** over de St Bavo, opgemerkt aan de hand van de trekroep (MW). Op 10 april vlogen er 5 **Ooievaars** over de Elsgestepolder (JD). De volgende dag trok er eind van de middag een **Visarend** over Noordwijk aan Zee (JD CZ). Van 19 t/m 27 zat er regelmatig een adulte **Drieteenmeeuw** bij de Binnenwatering. Deze vogel maakte geen fitte indruk (AM). Op 21 april was een derdejaars **Kleine Burgemeester** aanwezig op het strand van de Coepelduynen (MM). De doortrek van **Beflijsters** was bescheiden met een maximum van 5 mannetjes in de Coepelduynen op 11 april. Op 23 en 24 april zaten er 1-2 **Paapjes** in de AWD, een schaarse doortrekker in het voorjaar tegenwoordig (MK, MLs). Op 16 april liet een **Hermelijn** zich zien in de Elsgestepolder (MLa).

Kleine Burgemeester 21 apr 2016 Strand Katwijk ©Mars Muusse

mei

Na een koele start, draaide op 4 mei de wind naar het oosten en zorgde de aanvoer van warme, droge lucht t/m 12 mei voor een periode van zomerse dagen. Op de 14^e had de stroming zich weer naar noord verplaatst en volgde een koud pinksterweekend. Daarna volgde een periode waarin westenwind overheerste en er na de droge start van de maand ook wat buien vielen. In de laatste week liep met een oostelijke stroming de temperatuur weer flink op.

Zwarte Wouw -8 mei 2016 AWD - De Zilk © Marc Kolkman

De oostelijke stroming van begin mei zorgde voor een week met een aantal mooie soorten. Na nog een waarneming op 3 mei in de Elsgeesterpolder (RG), vloog op 5 mei een **Kleine Zilverreiger** naar noord over de St Bavo (MW). Op 6 mei was een **Draaihals** kort aanwezig in de zeereep van Noordwijk aan Zee (MW) en vloog er een **Smelleken** over de Duindamse Slag (MW). Op 7 mei verlevendigde een **Rode Wouw** de broedvogelinventarisatie in de AWD Westhoek (JZ). De volgende dag vloog er een **Zwarte Wouw** rond in de AWD (MK). Er was een kleine influx van **Roodpootvalken** in Nederland in deze dagen, waar we ook in Noordwijk wat van mee kregen: op 7 mei vloog er een man over de zeereep van de AWD (IV), gevolgd door een vrouw over het Duinpark op 12 mei (JD). Een dag eerder vloog hier een **Visarend** over (JD), na de vogel van 2 mei over 't Heen Katwijk (BB) de derde van dit voorjaar. Spectaculair was de groep van 17 **Bijeneters**

die op 11 mei over de Langevelderslag vloog (JS). Eind van de maand, op 28 mei vloog er minimaal één hoog in de lucht over de Coepelduynen (JHa). De oostenwind bracht ook zangvogels, met meerdere **Bonte Vliegenvangers**, op 2 mei bij Noordwijkse Golfclub (RG), op 3 mei in de Coepelduynen (RR) en op 6 mei in de Noordduinen bij de Duindamse Slag (MW). Daar vloog op 12 mei een **Roodkeelpieper** over (MW). Op 8 mei zat er een **Paapje** in AWD De Wouwen (MK). Op Offem verbleef van 11 t/m 17 mei een zingende **Fluiter** (GJ). Aan de oostkant van de AWD was op 12 en 25 mei een **Wielewaal** aanwezig (FL RA). Op 10 mei verbleven in deze hoek ook 3 **Raven** (RA). De **Geelgors** die op 24 mei in de AWD bij de Duindamse Slag zong (KS), was een echo uit het verleden van toen deze soort nog broedvogel in onze regio was. De steltloper trek was minder opvallend dan je kunt verwachten in mei. Wel streek van 4 tot 8 mei een **Bosruiter** neer in AWD Westhoek, de eerste dag samen met 3 **Bontbekplevieren** en een **Bonte Strandloper** (MC).

Rotgans -21 mei 2016 Zwetterpolder - zuidelijk deel © Sjac van Ruiten

Kanoet -9 mei 2016 Katwijk aan Zee - strand © Merijn Loeve

Op 9 mei liep een zomerkleed **Kanoet** op strand bij de Uitwatering Katwijk (Mlo). Bijzonder was het groepje van 5 **Morinelplevieren** dat op 18 mei in de Van Limburg Stirum Vallei aan de grond kwam (vrijwilligers Waternet). Over zee was er op 7, 8 en 11 mei goede trek van **Brandganzen**, met 250 tot 300 vogels per telling (JD). Op 7 mei vloog ook een **Roek** over zee (JD). Na de weersomslag met harde NNW wind waren 14 en 15 mei een goede dagen voor de zeetrek, met 3 **Kleine Jagers** (PS JD) en een **Paarse Strandloper** op 14 mei en 1 **Kleine Jager** en 168 **Noordse Sterns** op 15 mei (PS). Op 16 mei trokken 262 **Rotganzen** langs (JD). Op 21 mei zat er een Rotgans in de Zwetterpolder (JR) en op 29 mei één in de Noordzijdepolder (JDu). Op 25 en 26 mei zat er een roepende **Kwartel** in het bollenland in de Zwetterpolder (HV RS). Op 28 mei verbleef nog een **Vuurgoudhaan** op Willem v.d. Bergh (PD).

Op 9 mei trok een **Koninginnepage** door de Coepelduynen (MLo). Er waten dit jaar opnieuw weer een aantal waarnemingen van **Zwervende Heidelibellen**: op 12 mei in de Coepelduynen en 24 mei 2 in de Noordduinen (CZ).

Engelse Kwikstaart -17 mei 2016 Voorhout - Elsgeesterpolder © Jan Wierda

juni

De maand juni gaf een tweedeling in het weerbeeld in Nederland: hoge temperaturen en zware hoosbuien in het zuidoosten en redelijk normale temperaturen aan de kust. Maar ook waren er bij ons een aantal zware buien en viel er de hele maand door veel regen. De totale hoeveelheid neerslag was twee keer zo hoog als het gemiddelde. De wind zat de hele maand in de west tot zuidwesthoek en het was vaak bewolkt.

Op 1 juni was een **Bijeneter** mooi te zien in de zeereep van de Coepelduynen (HV). Op 6 juni liepen er 4 **Ooievaars** in de Elsgeesterpolder (AM), waaronder mogelijk de vogels van het broedpaar in de Bronsgeest. Op 12 juni vloog er een **Rode Wouw** over de AWD (PH). Op 19 juni vloog een **Slechtvalk** over Noordwijk-Binnen (WB). Op die dag vlogen nog 3 **Rotganzen** naar het noorden langs de zeetrekhut (JD). Vanaf dat moment startte ook alweer de najaarstrek van steltlopers. Op 22 juni vlogen de eerste 6 **Wulpen** naar zuid langs de zeetrekhut en op 23 juni de eerste **Regenwulp** (JD). Op 15 juni zat er een **Zilverplevier** op het strand van de Noordduinen (CZ). Ook voor de **Kruisbek** is in juni het broedseizoen al afgelopen en zwerven de vogels uit. Op 16 juni vloog er een groepje van 8 over Noordwijk aan Zee (CZ). Ook **Sijzen** zwerven dan al rond en één vloog er over Noordwijk aan Zee op 12 juni. Onvolwassen **Grote Mantelmeeuwen** bleven dit jaar tot laat in het voorjaar in groot aantal hangen. Op 1 juni zaten er 19 bij de Binnenwatering Katwijk (HV). Op 18 juni vlogen er 322 **Aalscholvers** langs de zeetrekhut om in grote groepen op zee voedsel te gaan zoeken (JD). Op 24 juni zat een groep van 40 **Holenduiven** aan de Zilkerduinweg (LB), wat een indicatie is voor de flinke broedpopulatie die we onze regio hebben. Op 29 mei zat er ook al een groep van 155 **Houtduiven** in het Langeveld (PS). Op 17 juni was een zeldzame **Duinparelmoervlinder** aanwezig in het Langeveld (JV LP). Op 17 juni dook een **Wezel** op in De Blink (RM_e) en op 22 juni in een schuurtje midden in Noordwijkerhout (JB).

Waarnemers

AM	Annelies Marijn	JF	Jaap Faber	PD	Peter van Duijn
AR	August van Rijn	JHa	Joël Haasnoot	PH	Pel van Hattum
BB	Bas van der Burg	JR	JJA van Ruiten	PM	P. Langmuur
BD	Bart Dijkstra	JS	Jan Jaap Spaargaren	PP	Piet van der Panne
CS	Corné Stam	JV	John van Vliet	PS	Peter Spierenburg
CZ	Casper Zuyderduyn	JW	Jan Wierda	RA	Rob Arts
EA	Erik Arkensteijn	JZ	Jos Zonneveld	RG	Reinder Genuit
FL	Frans van Lier	KS	Kees Smeding	RM	Rob de Mooij
GB	Gijsbert van der Bent	LB	Lars Buckx	RM _e	Rick Meijerink
GJ	Gertjan de Jong	LP	Luuk Punt	RR	René van Rossum
HS	Hans van Stijn	MC	Marc Kolkman	RS	Rien Sluijs
HV	Hein Verkade	MLa	Maarten Langbroek	SH	Sarah Humphrey
IM	Iwan Vermeij	MLo	Merijn Loeve	SW	Sjaak Weijers
JB	Joost Bouwmeester	MLs	Martijn Los	VS	Vincent van der Spek
JD	Jelle van Dijk	MM	Mars Muusse	WB	Wijndelt Boelema
JDu	Joris van Duivenvoorden	MW	Maarten Wielstra	WK	Willem Knoppert

bron: www.waarneming.nl

Nachttegaal -29 mei
2016-Noordwijk -
Willem v.d. Bergh
(Stichting) © Rob
Floor

b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58

F 071 / 362 03 92

E joopfaase@wanadoo.nl

Good morning beautiful

Word beschermer van het Zuid-Hollands Landschap

Tussen vele gebouwen en wegen laat onze provincie zich van haar beste kant zien. U ook? Sta stil bij uw natuur en help ons om de unieke natuur-

gebieden in Zuid-Holland te behouden en uit te breiden. Word nu beschermer van het Zuid-Hollands Landschap. Van ons krijgt u elk kwartaal een gratis tijdschrift.

☎ 010-2722222

Zuid-Hollands Landschap
www.zuidhollandslandschap.nl

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist
VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinòLux

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

Multicopy Katwijk/Noordwijk

De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk

T 071 408 10 03

E katwijk@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/katwijk

Multicopy Den Haag Forepark

Oder 18, 2491 DC Den Haag

T 070 301 301 0

E forepark@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/forepark

multicopy the
communication
company

KOM VOGELN IN DE KAVKASUS

Geheel verzorgde
vogel- en
naturreizen in een
ruige en vogelrijke
regio Nederlandse
gids.

o.a. **Vogelreis Georgië**
28 apr t/m 10 mei 2017
Batumi en meer: nergens goedkoper!

Vogel-, Natuur- en Culturreis Armenië 15 t/m 30 juli 2017!

incl. culinaire hoogtepunten!

Aanbod, prijzen en data:

www.kaukasusplus.nl

info@kaukasusplus.nl

t. 0031(6)234 60236

KAUKASUS PLUS REIZEN
Reizen met een Plus in de Kaukasus!

www.strandloper.nl

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

*gespecialiseerd
in natuurboeken*

Schoolstraat 31

2202 HD Noordwijk

Tel. (071) 361 94 98

www.mobydicknoordwijk.nl

Nu verkrijgbaar!

68 pagina's
vogel-
inspiratie
bestel 'm
GRATIS

Houdt u ook van vogels en natuur?

Bestel dan nu het GRATIS magazine 'Vogels dichterbij' van Vogelbescherming Nederland. Vol met tips over vogels kijken en hoe u van uw tuin een klein vogelparadijs maakt. Zodat we samen de vogels beschermen.

Ga na vogelbescherming.nl/dichterbij en bestel; u ontvangt het magazine binnen een week thuis.

Haal ook de natuur in huis met dit prachtige magazine.

Bestel 'm GRATIS op
vogelbescherming.nl/dichterbij

DE BESTE Boekverkoper
van Nederland

Online boeken
bestellen?

Sta achter je
Noordwijkse
boekhandel en ga
naar onze webshop

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen
overal in Nederland
thuis bezorgd.

L Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl

ALTIJD WAT TE BELEVEN IN DE VEENWEIDEN

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL